

ורעים. הלכות כלאים פ"ז

הרדב"ז (כ"ב)

י ויש... המה שנקרא... ויש להיזהר... וכן תראה...

י וכן נקרא ענין... הנהגה כמורה... והנהגה כמורה... וכן תראה...

ובן קראו ענין... והנהגה כמורה... והנהגה כמורה... וכן תראה...

הרדב"ז (כ"ב)

ורעים. הלכות כלאים פ"ז ח

כחף משנה

ב חרין... המה שנקרא... ויש להיזהר... וכן תראה...

ונעשה בנייהן כמחיצה... והנהגה כמורה... והנהגה כמורה... וכן תראה...

כא שבו... והנהגה כמורה... והנהגה כמורה... וכן תראה...

כב שושה... והנהגה כמורה... והנהגה כמורה... וכן תראה...

כג חרין... והנהגה כמורה... והנהגה כמורה... וכן תראה...

כד גפן... והנהגה כמורה... והנהגה כמורה... וכן תראה...

כה וכן... והנהגה כמורה... והנהגה כמורה... וכן תראה...

כז שושה... והנהגה כמורה... והנהגה כמורה... וכן תראה...

ומירו דשאני פסי ביראות דהואיל ויש אמה מכאן ואמה
 מכאן חשוב פתח, וביאור הדבר הוא כמש"כ, ומשום דאע"ג
 דהוי דין במחילה שלא יהא הפרוך מרובה על העומד מ"מ
 כ"ז הוא אם שם פרצה בה, אבל מכיון דק"ל דכל פרצה
 חשובה כפתח א"כ לא איכפת לן כלל בהפרוך, וע"כ זהו
 חלוק בין היכא דאיכא שיעור מחילה מן הגדרין אם לא,
 דבליכא שיעור מחילה מן הגדרין דאז לא הוי פתח כלל
 וכש"ג, ע"כ ע"ז הוא דנאמר הדין דבעינן עומד מרובה
 על הפרוך או פרוך כעומד, וזהו ההלכה דלא הפרוך רובה
 או גדור רובה, משא"כ בפסי ביראות ד"ש בכל זר שיעור
 מחילה ויש על הפרצה שם פתח, ע"כ לא איכפת לנו כלל
 במה שהפרוך מרובה כיון דשם פתח ב"י, וזהו להדיא כמש"כ
 דחלות שם פתח שבפרצה הוא רק מזה חלות דין מחילה
 דאיחא במחילות שבגדרין, האומנס דגם בלאו הכי טעמא דלא
 מיחשב פתח רק באיכא חלות דין מחילה ג"כ מתישב
 היטב החילוק של הסוס', וכמש"כ למעלה דדין פתח לא
 מהניא רק להפקיע דין פרצה האוסרת, אבל לא לאשוויי
 מחילה, ומשום דרק דין פתח הוא דאית ב"י ולא דין
 סתימה ומחילה, וא"כ הרי ממילא דלא מהניא הכי דינא
 דפתח רק באיכא שיעור מחילה מן הגדרין דנמלא ד"ש
 כאן דין מחילה מהעומד שבגדרין ובאזו לדון רק מחמת
 דין פרצה האוסרת וע"ז הוא דמוטיל דין פתח שלא יאבור
 מדין פרצה, משא"כ בליכא שיעור מחילה מן הגדרין אז
 לא מהניא כלל מה דהפרוך נחשב כפתח כיון דסוף ט"ף
 אין כאן מחילות, ולהשלים דין מחילות לא שייך הכי דינא
 דפתח כיון דאין בו דין סתימה ומחילה וכמש"כ, ויחא היטב
 תירוק הסוס'. אבל נראה דכולהו איכללו בזה, וכל זמן דליכא
 מחילות כשיעור ליכא לא מחילות ולא שם פתח, ובדאיכא
 מחילות מן הגדרין שפיר נעשית רה"י ע"י המחילות שבגדרין,
 ולית כאן דין פרוך מרובה על העומד כיון דבמקום מחילות
 הפרוך נחשב כפתח, ולענין לאשוויי מחילות בעינן דוקא
 עומד מרובה על הפרוך, ושם פתח אינו מוטיל לזה כלל
 דאין פתח עושה מחילות, וגם דבלא מחילות לית כאן שם
 פתח כלל, ובאמת שהוא כן סוגיא ערוכה בסוכה דף ד'
 דאיחא שם שה"י ר' יעקב אומר דיומרי סוכה טעם וחכ"א
 שמים כהלכתן ושלשית אפילו טעם, והרי בסוכה דף ז'
 הניא וימרה שבת על סוכה שהשבת אינה ניתרת אלא
 בעומד מרובה על הפרוך משא"כ בסוכה, דפרוך מרובה על
 העומד ג"כ כשר בה, ומ"מ הא הניא דבעינן דוקא שיעור
 מחילה בדיומרי סוכה, אלא ודאי דהפרעות והפתחים לא
 מטרפי כלל לדני מחילות ואינן מועילין להכשר סוכה,
 זהיינו כמש"כ דהדין פתח שבפרעות לא מהני רק להפקיע
 מינה שם פרצה האוסרת אבל לא לאשוויי מחילה, משא"כ
 בלוה"פ דהיא ענמה דין מחילה בה וגם דדין פתחה לא
 חלי במחילות שבגדרין, וזהו ההלכה של לוה"פ דהיא ענמה
 כמו שהיא בלורתה העומד והפתח יחדיו הוי מחילה, והכי
 מתבאר בהסוגיא דסוכה דף ז' דאיחא שם א"ר יהודה
 סוכה העשו' כמבוי כשרה ואותו טעם ממעידו לכל רוח
 שירלה ר' סימון ואיחא ריב"ל אחר עושה לו פס ארבעה
 ומטהו ומעמידו בפחות משלשה סמוך לדופן וכל פחות
 משלשה סמוך לדופן כלבוד דמי, ומסקינן התם דלריכה
 גמי לורת הפתח, והתם ליכא חילוקא בין אם יתר הפילוס
 הוא יותר מעשר או פחות ולעולם בעינן לוה"פ, והיינו משום
 דבעינן השלמת מחילה על כג הפילוס, וע"כ לא מהני ע"ז
 דין פתח, כי אם לוה"פ שדינה הוא דין מחילה, ועכ"פ הא
 מהא ודאי דלוה"פ היא ענמה נחשבת מחילה, וא"כ ל"ע
 דברי הרמב"ם מה שהלריך בלוה"פ שיהא גם עומד מרובה
 על הפרוך ולמה לנו זה והלא הלוה"פ ענמה הויא מחילה
 גמורה מד"ת.

וְנִרְאָה דדעת הרמב"ם היא, דאע"ג דלוה"פ דין מחילה
 בה ומוטיל להפסיק ולהתיר בכלאים, מ"מ אינה
 משלמת שיעור מחילה, והיכא דבעינן טעם המחילות לא מהני
 לוה"פ, והרי לענין סוכה הוא זה מפורש בהסוגיא דלריכה
 נמי לוה"פ וקשה דא"כ למה לנו פס ד' המשלים דין מחילה
 מתורת לבד ומיפוק לן דלוה"פ בענמה דין מחילה בה, וכן
 בסוכה העשו' כמין גאס דעושה פס טעם ומטהו ומעמידו
 בפחות משלשה כי הכי דההוי מחילה ארבעה ולריכה נמי
 לוה"פ ג"כ קשה דל"ל מחילת ד' והלא לורת הפתח בענמה
 נחשבת מחילה, אלא ודאי חוין מזה דלוה"פ אינה מוטלת רק
 להחשב כולו מוקף מחילה, וממילא דמוטיל בסוכה העשו'
 כמבוי לזרף את הדופן השלישי להשנים, וכן בסוכה העשו'
 כמין גאס מוטיל שמהא הסוכה מוקפת כולה שלש מחילות,
 אבל לענין טעם שיעור מחילה האמור בסוכה שמים כהלכתן
 ושלשית טעם, דההילכתא בזה הוא דבעינן מחילות ענמן,
 בזה לא מהניא לוה"פ, ושני בזה דין לוה"פ מדין לבד ודין
 עומד מרובה על הפרוך, ללבד ועומד מרובה על הפרוך
 הן ענמן מחילה מתם, משא"כ לוה"פ אע"ג דדין מחילה בה
 מ"מ אינה מטרתה להשלים שיעור המחילות, וע"כ ס"ל
 להרמב"ם דהוא הדין גם ברה"י דשבת בעינן דוקא טעם
 המחילות לאשוויי רה"י, וממילא דאין לורת הפתח מוטיל לזה,
 ולהכי הוא שהתנה בין בשבת ובין בסוכה דבעינן דוקא
 עומד מרובה על הפרוך שזהו טעם דין של מחילה המוטיל
 בין בשבת ובין בסוכה, ועיין בעירובין דף י"א מעשה בלאחד
 שנתן ארבע קוגדיסין בארבע פינות השדה ומחא זמורה
 על גביהן ובא מעשה לפני חכמים והתירו לו לענין כלאים,
 ולפ"ד הרמב"ם ל"ל דחלוק דין כלאים מדין שבת וסוכה,
 דבכלאים לא בעינן רק הפסק מחילה ולא החזינה ענמה,
 וע"כ שפיר מוטיל גם לוה"פ כיון דדין מחילה בה, משא"כ
 לענין שבת וסוכה בעינן טעם המחילות ענמן ובזה לא מהניא
 לוה"פ, וכמו שהבאנו מהך דלריכה נמי לוה"פ דהלוה"פ יש
 בה דין מחילה ומ"מ אינה עולה לו להשמים וטעם דשלשית,
 וא"כ ה"י הכא דכוותה. **וְהִנֵּה** שם בסוגיא דף י"א ואר"ל כדרך שהמירו לו לענין
 כלאים כך המירו לו לענין שבת ור' יוחנן אמר
 לענין כלאים המירו לו לענין שבת לא המירו לו וכו' ובמאי
 איילמא בעשר בהא לימא ר"י בשבת לא אלא לאו ביתר
 מעשר, ולפמ"ש דדעת הרמב"ם דלוה"פ בלא מחילות לא
 מהניא לאשוויי רה"י וגם מד"ת לא הוי רה"י א"כ הא קשה
 מאי פריך הסוגיא בהא לימא ר"י בשבת לא והא פשיטא
 דלא כיון דלא הוי רה"י, אלא דיל דהסוגיא קיימא ברוח
 רביעית דגם לחי מהניא שם א"כ כש"כ לוה"פ, אכן קשה
 מהא דאיחא בעירובין דף ו' כיצד מערבין מבוואות המושלשין
 לרה"ד עושה לוה"פ מכאן ולחי וקורה מכאן, וקשה דאיך
 מהניא לוה"פ והא אכתי מחוסר מחילה הדרושה לרה"י
 לדעת הרמב"ם שהבאנו דלוה"פ אינה עולה למחילות דרה"י,
 והניחא לשיטת רש"י לקמן דף י"ב דבשתי מחילות ולחי
 נעשה רה"י א"כ הא נמלא דעלם המחילות הדרושות לרה"י
 אינן אלא שמים ומחילה שלשית מד"ת בלחי בעלמא סגי
 א"כ כש"כ לוה"פ דדינה כסחוס כולו, ושפיר מוטיל לוה"פ
 מכאן ולחי או קורה מכאן, אכן לדעת הרמב"ם בעלמא
 שפסק בפ"ן מה"ל שבת דלחי חשוב כמחילה רק ברוח
 רביעית ובעינן שלש מחילות גמורות לדיון רה"י, א"כ הא
 קשה דאיך מהניא לוה"פ במבוי המפולש כיון דמתבאר לדיון
 טעם המחילה של רה"י לא מהניא לוה"פ, אכן נראה דכיון
 דלוה"פ הרי דין מחילה בה וכדחזינן דמוטיל לענין כלאים
 ובכמה דברים לענין סוכה, וא"כ המוקף בה חשוב כסחוס
 ומוקף, ורק דאינה עולה למחילות ענמן, א"כ הרי דינה חלוק,
 דנהי דאינו נעשה רה"י ע"י לוה"פ ומשום דחסר הדין
 מחילות

הדיומד רחבו ר' טפחים, ובין דיומד לדיומד פרוץ לר' מאיר י' אמות ולר' יהודה י"ג אמות ושליש.

לימא מסייע ליה, לרב. דפנת הללו שירבה²⁴³ בהן פתחין וחלונות כשיררת ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ. ורחו רב כהנא ואמר, הא דתני בפתחים וחלונות הללו עד שיהא עומד מרובה על הפרוץ, משום דפתחים הללו פיתחי שימאי נינהו, דלית להו תקרה או משקוף²⁴⁴.

7 פ"י ²⁴⁵ שימאי של א"י שהיא²⁴⁶ ארץ בני שם. ואף ר' יוחנן סבר לה להא דרב, דאמר הרחב מעשר אמות אע"פ שיש לו צורת הפתח צריך למעט, דצורת הפתח ביותר מעשר אינה ניתרת. ואמרינן מעשה²⁴⁷ באחד מבקעת בית חוורתן²⁴⁸ שנעץ ד' קונדיסין בד' פינות השדה כעניין דאמרין, ובין²⁴⁹ אילו קונדיסין קנים זה אצל זה בפחות מג' טפחים כדי שתהיה

243. לפנינו בהוי"א שרובה, ולמסקנה "שריבה". 244. ורש"י ד"ה שיקפי פ"י אבן נכנס אבן יוצא, (ועי' רש"י מנחות לג, ב דפ"י כאור"א) ובחי' המאירי בשם הראב"ד ובחי' הריטב"א פ"י דלית ליה מזוזות. ועי' בתוס' ר"ד ועי' חזו"א סי' ע ס"ק כה שביאר מחלוקתם, וכפי' רבינו פ"י בחי' המאירי. ועי' לדברי רבינו אי ליכא דינים כלל בקנה שכצידו או דנימא דאדרכה דכלא קנה שכצידו כלל לא קמיירי. ועי' בפ"י רבינו בע"ב צוה"פ שעשאו מן הצד כפי' ראשון דפ"י כן ועיי"ש הע' 271. 245. הובא בתוד"ה פתחי שימאי ובראשונים בשם רבינו, ועי' ערוך ערך שמיאי. 246. בתוס' שם: שהוא. 247. לפנינו: באדם אחד. 248. לפנינו: חורתן. ועי' דק"ס. 249. פ"י רבינו כאן הובאו בשמו בחי' הרשב"א ובחי' תלמיד הרשב"א, ועיי"ש שדחה פ"י רבינו וס"ל דאף בלא קנים מהני צוה"פ בד' רוחות כפי' רש"י ושאר, ועי' באוה"ל שסב, סע"י ד"ה כשכל דפ"י דדעת רבינו דס"ל דצוה"פ לא מהני מדאורייתא בד' רוחות, (ועיי"ש עוד בד"ה ולהרמב"ם) וחזו"א סי' ע, יג כתב דאין ראייה אלא ליותר מ', אבל ב"י אפשר דאף להר"ח מהני, וא"כ אפשר דהכל מדרבנן עיי"ש. 250. היינו כפירושו הראשון של רבינו בע"ב. ובחי' הרשב"א הוסיף דאף הפ"י של ר' האי גאון הובא בר"יף הולך קצת ע"ד פירוש רבינו, ועי' קהלות יעקב סי' ו. (וביתר ביאור בחוברת "מוריה" שנה ט"ו ז' כמ"מ בין הגר"ש טנא זצ"ל למון בעל הקה"י זצ"ל). 251. כ"ה בר"יף ובעיתים. ולפנינו: ולא כלום. 252. תיבות עשר אמות הם במוסגר כש"י, ואחר הדוקא אפשר לפרש דהא יש לעיין לשיטת רבינו (לעיל ה, א עיי"ש הע' 113) היא שיטת הרי"ף והרמב"ם פט"ז ה"כ דצוה"פ לא מהני בק"ו, ועיין בחי' הגר"ח פט"ז הט"ז ובכתבים להגר"ח דפ"י החזינן מזה הדקין צוה"פ היו כמה שנעשה פתח, ואם המקום מופקע משם פתח לא מהני האי תקון, ויש לדרן איכ אין מהני צוה"פ ביותר מ' למבואר במשנה לקמן טו, ב דעד י' נדון כפתח (ועיי"ש בחי' הגר"ח האריך לבאר ענינים אלו) ואפשר אולי דס"ל לרבינו דאף אי מהני צוה"פ ליותר מ' היינו וקא בגונא דהפירצה יותר מ' אבל הצוה"פ עצמה לא תהא יותר מ', (ועיין במאירי בחי' ובכ"ה דהביא בשם התוס' (אולי כוונה לפרש כן את הרצב"א בתוד"ה אילימא) דאף להחולקים על רב היינו ברוח ובאין מכאן דמהני אבל בשאר רוחות ביותר מ' לא מהני ואפשר דהביאור כמ"ש). אם כנים הדברים יהא ראייה מכאן לספק של הבכור שור הדוכיח מתוס' דף יא ד"ה איפכא דאף בצוה"פ בעינן דהקנים יהיו תוך ג', ומפ"י רבינו למבואר עולה כדעת המקור חיים דלכה"פ מצד אחד לא בעינן סמוך לכותל, עיין חזו"א ע, יד ואבני נזר רפ"ז י"ג.

צורת הפתח מן הצד. כלומר יש לו מזוזות מן הצדדין ואין תיקרא על גביהן, וברב חסדא פליגי, דאמר העושה צורת הפתח מן הצד לא עשה²⁵¹ כלום, ר' יוחנן אית ליה דרב חסדא, ר"ל לית ליה.

וכיון דאסיקנא דבפתח מן הצד פליגי אמרי איני והאמר ר"ל משום ר' יהודה בן חנינא נ"א, בן פ"אה מתרת²⁵² לעניין כלאים אבל לא לשבת. ור' יוחנן אמר כשם²⁵³ שאינן מחיצות לשבת כך אינן מחיצות לכלאים. בשלמא ר"ל²⁵⁴ לא קשיא, הא דידיה הא דרביה, אלא ר' יוחנן הכא אמר מתרת לכלאים והכא אמר אפילו לכלאים אינה מתרת, בשלמא אי אמרת²⁵⁵ הכא דקאמר מתרת לכלאים בשענשן צורת הפתח על גבן, והכא עשה מן הצד, לפיכך זה שעל גבן מתרת וזה שמן הצד אינה מתרת. אלא אי אמרת אידי ואידי מן הצד²⁵⁷, קשיא.

ושנינן לעולם תרווייהו²⁵⁸ מן הצד והא דאמר [דמתרת לכלאים] בפתח שהוא בעשר, והא דאמר אינה מתרת ביותר מעשר. והיינו דא"ל ר' יוחנן לר"ל לא כך היה המעשה שהלך ר' יהושע בן קרח²⁵⁹ אצל ר' יוחנן בן גורי ללמוד תורה,

253. לפנינו: מותרת. 254. לפנינו: כמחיצות לשבת דלא כך מחיצות כלאים דלא. ועיין דק"ס. 255. שם: דר"ל אדר"ל ל"ק. 256. שם: אי אמרת בשלמא. 257. שם: מאי איכא למימר. 258. כ"ה בדק"ס, ולפנינו: אידי ואידי. 259. עיין דק"ס ט' דהוכיח דכן הגי' הנכונה וכ"ה בירושלמי המובא לקמן. ולפנינו ליתא לתיבות בן קרח. 260. לפנינו: אע"פ שבקי. 261. שם: שישב. 262. פירקין הל"ט, ובחי' הרשב"א הביא דברי הירושלמי כראיה לפ"י רבינו דלעיל. 263. כ"ה בירושלמי שלפנינו, ובחי' הרשב"א הגי' זיוות הצדדים מהתכס. 264. וברשב"א ובירושלמי שלפנינו: כן. 265. שם לנגנדר. 266. פ"י ומכאן ראייה דבעינן לסתום, ול"מ ברעביד כולהו בצוה"פ, וכתב ע"ז הרשב"א מהיה בגמ' לא משמע הכי. 267. ע"כ הובא ברשב"א. 268. ע"כ מהירושלמי, וכוונת רבינו דהביא את המסקנה דלהלכה לענין שבת אסור. 269. כ"ה בערוך ערך דקר, ולפנינו הדוקרנין. ועי' דק"ס. 270. כ"פ בערוך שם וז"ל פ"י מדוקרין שדקרו ונעצו אותם בארץ, ורש"י פ"י וז"ל קנים הדוקרנין משופין כדקר יתד הנערץ בקרקע. 271. כ"פ רבינו לעיל ע"א פתחי שמאי, וחזינן דהוי מהני תקרה אף דלא הוי משקוף להפתח עצמו, ועיין בחי' המאירי לעיל בפתחי שמאי דהביא פ"י רבינו ניסים שדוך בניא לעשות פתחייהו ולהניח תקרה עליהן כדי שישבו תחתיה, ועיי"ש בחי' הרשב"א שדחה פ"י רש"י דפ"י כן, איכ עולה דהמשקוף או התקרה בעינן רק דלא להוי פתחי שמאי משא"כ המזוזות הם עצמם התיקין. וראיה למש"כ המתצית השקל סי' שסב, כא והביאו המשנה ברורה שסב ס"ק טו דאף דבקנים איכא דין דלחי הנשיב בה זיקא לא הוי לחי אבל בקנה שע"ג אין דין כזה, ולפ"י שנתבאר כאן הדברים מבוארים, דהקנה שע"ג לית ביה בעצמותו דין מחיצה, ובחזו"א עז, ו חלק עליו דכולם חד דינא להו, ועי' אבני נזר רצ"ה ט"ו. 272. עיין במוריה שנה טו ז' דהקשה שם הגר"ש טנא (להקהלות יעקב) איך הו"א לפ"י דברר"ח קמיפלגא והא לר"א לקמן דס"ל דבעינן שני לחיים הוי דלא קרינן לזה צוה"פ למזוזות בלבד, ובקה"י תירץ שם בתרי אנפי או דלר"א לעולם קרינן ליה צוה"פ, או כדעת הירושלמי דר"א ס"ל כר"י דבעינן לעולם ג"ט ומשור"כ קרינן ליה לחיים.

אע"פ שהיה²⁶⁰ בקי בהילכות כלאים ומצאו יושב²⁶¹ בין האילנות כו'. ואסיקנא אלא לאו מן הצד וש"מ עשר מותר יתר מ' אסור.

ירושלמי²⁶² ר"ל בשם ר' יהודה בן חנינא נעץ ד' קנים בד' זיוות²⁶³ הכרם, וקשר גמי מלמעלה מציל משום פיאה. א"ר יוחנן כמחיצות שבת כך²⁶⁴ מחיצות כלאים, א"ר יוחנן מעשה שהלך ר' יהושע בן קרח²⁶⁵ אצל ר' יוחנן בן גורי²⁶⁶ והראהו שדה אחת (וחוותתה) [ובית חברתא] היתה נקראת והיו שם פרצות יתר מעשר והיה [נוטל] אעים וסותם דוקרנין וסותם²⁶⁶ עד שמיעטן פחות מעשר, אמר כו כן מחיצות שבת²⁶⁷.

ואסיקנא א"ר אבהו כל אילין מיליא לענין מיסב ומיתן, הא להורות אסירי²⁶⁸.

תניא היו שם קנין דוקרנין²⁶⁹. פ"י נעוצין²⁷⁰, ועשה להן פיאה מלמעלה אפי' ביתר מעשר מותר.

גופא אמר רב חסדא צורת הפתח שעשאה מן הצד. פ"י בלא תקרה ולא²⁷¹ משקוף אלא מזוזות בלבד²⁷² לא עשה כלום. ויש שמפרש פיתחא מן הצד כגון קנה עומד כנגד הקונדס הנערץ בזויות,

14

ואם עשה צורת פתח אפילו לפרצה יותר מ' מותר. הוה ליה לצוד ומשום כעומד ואפילו פרוץ מרובה מן העומד שרי כדפירשתי בסמוך:

ג' ג' מצוי ואם יש לו צורת פתח אף על פי שהוא רחב מ' אמות אין צריך למעט ובגמרא עלה י"א (פ"ה) מתי ליה רב יהודה לחילא בר רב קמייה דרב אין צריך למעט אמר

אבל עד עשר מותר מפני שהוא כפתח: ד' ואם עשה צורת הפתח אפילו לפרצה יתירה מעשר מותר. וכתב הרמב"ם ז"ל ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ. והר"י פירש אפילו לא נעץ אלא ארבע קונדיסין בארבע רוחות ועשה צורת הפתח על גביהן (ציוור ח) שרי. והני מילי בחצר ומבוי שיש בהם דיוורין אבל בבקעה שבא לעשות היקף לטלטל בתוכו לא מהני כן ודוקא בשכל ארבע הרוחות על ידי צורת הפתח בהא אמרינן דלא מהני בבקעה אבל אם היה ההיקף כתיקונו אלא שיש בו פרצות יותר מעשר מהני ביה צורת הפתח אפילו אם הפרוץ מרובה כן: יא ומהו צורת הפתח קנה מכאן וקנה מכאן

לשונו וכיון דלא קיימא לן כרב אלא כסתם מתניתין וכמו שפסק רבינו בסיומן ס"ג (קמ"ג) ממילא משמע דהוא הדין לפרוץ מרובה על העומד מהני צורת פתח דהא משמע בגמרא דפרוץ מרובה על העומד צורת פתח קיל טפי מיותר מ' צורת פתח וכוין דמהני צורת פתח בפרוץ מרובה על העומד לא שנה לן בין י' ליותר מ' וכתב הרב המגיד בפט"ו (הע"ו) שכן דעת התוספות והרשב"א (ע"ה"ק ש"א ס"י ז) שכל שיש שם צורת הפתח עשוי כתיקונו אפילו פרוץ מרובה על העומד כד' מחילות וכולן צורת פתח הרי הן כעומדין אבל הרמב"ם כתב בפט"ו שאין צורת פתח ציור מ' מהיר אלא צעומד מרובה על הפרוץ דוקא וכתב הרב המגיד שאפילו לדעתו יש צורת פתח מועילה אפילו בפרוץ מרובה צרות ג' כמבואר בפ"ו (ה"ג) דין הכשר מצוי מפולש ולא צא רבינו להזכיר כן אלא המהימה שנעצמה בלא חצרותיה היא מחילה בן וכתב עוד שאפשר דבפרלה י' יודה הרמב"ם דאפילו פרוץ מרובה על העומד כשר כן א"ס יש לו צורת פתח ונראה שכן דעת סמ"ג (הל' עירובין רמ"ה) וסמ"ק (ס' רפ"ג ע"ג) שכתבו צורת הפתח שאינו יותר מ' מתיר אפילו כד' רוחות אפילו פרוץ מרובה: ופ"ש רבינו והר"י פירש אפילו

צ"א נעץ א"א ד' קונדיסין וכו'. צפרק קמח דעירובין עלה י"א (ע"ה) פלוגתא דרש לקיש ורבי יוחנן ורבי יוחנן הוא דאמר שאין מחילות לענין שבת ואוקמה בגמרא דפלוגתיהו צורת פתח העשוי מן הזד כלומר שמתח וזמורה מקודם לקודם באמצעיתו ולא על ראשיתו הא אם מתח על ראשיתו מודה רבי יוחנן דהו מחילה ומהני אף מד' רוחות לרב דמי צריך למעט דוקא צ" ולסתם מתניתין אפילו ציור מ': ופ"ש והני מילי בחצר ומבוי וכו'. שם דבברי הר"ש עלה ק"ד (ס"י ג) שהקשה דאם כן למה הוצרכו לעשות פסין לצרורות (ציוור ט) ויותר קל היה לעשות צורת פתח מד' רוחות ואפילו ציור מ' כסתם מתניתין ויש לומר דלא היה מתקיים כל כך דאחו גמלים ושדו ליה וגם נקל ליפול צרות שאינה מצויה לפי שהיו צריכין להגבין מפני הגמלים וכן צריך לומר גבי שירא שנתה צקעה שמקיפין ג' חבלים זה למעלה מזה או קנים צפחות מג' ולא עבדי צורת פתח אי נמי הא דשרי בחצר ומצוי שיש צה דיוורין אבל צקעה שאין צה דיוורין לא שרי וצירושלמי דמסכת כלאים (פ"ד ה"ג) גרסינן אמר רבי זעירא מודה ריש לקיש לענין שבת שאין פירא מתרת ציור מ' אמר רבי חגי מתניתין אמרה כן מקיפין ג' חבלים זו למעלה מזו ואם אתה אומר שפירא מועלת ציור מ' דיו בחבל אחד עד כאן פירוש פירא צורת פתח ואף על פי שכתב הר"ש הירושלמי הוה לא סמך עליו רבינו משום דהירושלמי סבירא ליה כרב דסבר דלא מהני צורת פתח ציור מ' ואין קיימא לן כמתניתין דסברה דמהני וההכרע שהביא הירושלמי מדמתן מקיפין ג' חבלים כבר י"צו הר"ש הילכך לא נקטינן כאותו ירושלמי וכתב רבינו כדברי הר"ש צמירון השני דלא שרי פירא אלא בחצר ומצוי ולא צקעה מפני שהוא מתמיר כ"א: ופ"ש ודוקא בשב"ד ד' הרוחות על ידי צורת הפתח וכו'. נראה דדייק לה מדכתב הר"ש (פ"ה ס"י ג) חילוק שצין חצר לצקעה על פסי צרורות משמע דדוקא דומיא דפסי צרורות דהו מד' רוחות הוה דמפלגינן צין חצר לצקעה ודברי רבינו הם דעת הר"ש דסבירא ליה דקיימא לן כאוקימתא דאוקימנא לרבי יוחנן מן הזד אבל צורת פתח העשויה כהלכתה לכולי עלמא מהניא אפילו מד' רוחות וכן נראה מדברי סמ"ג וסמ"ק שכתבתי בסמוך אבל אין כן דעת הרמב"ם בפט"ו (הע"ו) וכתב הרב המגיד דסבירא ליה דהיא אוקימתא דמיה צעלמא היא ונקטינן דברי רבי יוחנן כפשוטן דאפילו צורת פתח העשויה כהלכתה הן:

יא ומהו צורת הפתח קנה מכאן וכו'. צפרק קמח דעירובין עלה י"א (ע"ה) וכתב המרדכי (ס"י מע"ה) דצורת פתח סגי בקנה על גביה ובלבד שלא יהא ניטל צרות. וכתוב בכל זו (רש"י ס"י ג) שאם אין לו קנים עושה בחבלים וכן כתב הרוקח בסיומן קע"ג:

הגהות והערות

כן פירוש שהרמב"ם ס"ל שאין צוה"ש נחשבת מחיצה בעצם וא"כ היכי דבעינן לעצם שם וחלות דין מחיצה והיינו גזירות רשות וכגון בהכשר מחיצה המתרת בעצמה בלא חבורתיה כמו לענין כלאים היכי שמחיצה אחת מתרת או בהקיף מד' רוחות רק ע"י צוה"ש לא מהני אבל בגונא דמבוי אפילו במפולש דנחשבת הרשות כבר כגוריה שהופקע ממנה שם הר"י מהיית דאין בה רחב ט"ו אמה והוי כרמלית ואין מחיצה ג' יכולה ליצור בפ"ע גזירות הרשות בזה לא מייירי הרמב"ם דאף לרמב"ם בכה"ג כשר אפילו ביותר מ' וכן בפסי ביראות ולכן אף שבי' לקמן סימן ס"ג הביא לשי' הרמב"ם מ"מ לא הזכירו בשריע' כיון דמייירי התם בגונא דמורה הרמב"ם. בית מאיר סעיף י' עיי"ש שנשאר בצ"ע מהל' כלאים ומיהו צ"ע דחלה הסברו ברוחב ט"ו אמה: דמ"מ יש יצירת רה"י בג' מחיצות: יש לעיין אי דוקא כשיש מחיצות זו כנגד זו מודה רמב"ם שבמחיצה ג' מהני או אין בבי' דפנות העשויות כמין ג"ס. חו"י סימן ע' סק"ב ומתבאר מספקו דלא כב"ם: כאן והיינו אף מד' רוחות דאי מרוח אחד הא מתיר הרמב"ם אף ביותר מ' בפרומ"ר. שרי"ת צ"צ (האחרון): ככ' עיין בה"ל ד"ה אבל: כב"ג משמע לולי

זה היה לטור לפסוק כתיבין קמא של הר"ש עיין ס"י שפ"ג הערה ה וס"י ש"ע הערה ב* (כג) דיינו באותו דופן שיש בה פירצה יתר מ' והיינו לכל היותר ב' דפנות דהא כתב הטור ההיקף כתיקונו. חו"י סימן ע' סק"ב עיי"ש ובחור"ב סימן ב' סק"ו (וכן הוא לכאז' דעת המשגיב סק"ו ובחור"י פירשו בדרך אחרת) דוקא מולא נקט רוחות אלא לשון היה ההיקף וכו' אם הפרמ"ר. משמע שאפילו בדי' דפנות קאמר דשרי כשפרוץ מרובה עיי"ש: והא דמשמע בטור שגם בערב משכחת לדינא דפרוץ כעומד עיין משגיב סק"ג ובה"ל ד"ה פרוץ דלא משכחת ליה ובחור"י סימן ס"ה סק"ט ט"ו י"ו י"ח דצ"ד לן גונא דפרוץ כעומד בערב למבואר בתוס' (י' ע"ב ד"ה אצבעיים) כגון כוחל שלם שנפרץ ה' באמצעיתו ונשתתיר ג' למטה ובי' טפחים למעלה ומותר מדין פרוץ אחד בעינן משכחת ליה נפרץ ד' ונשתתיר ד' למטה ובי' למעלה אי"נ נפרץ ג' וחצי ונשתתיר ג' מזה וג' וחצי מזה עיי"ש עוד כמה וכמה גונא לחלק בין חחילת מבוי לטוף מבוי ועיין עוד חו"י ס"י ע"ו סק"ג ישוב בדרך אחרת:

באר הגולה

מן אברהם נ

איה פוסה הלכות שבת

שו"מ מגן דוד

ג. והוא... פירוש... אברהם נ... פוסה הלכות שבת...

לשם מתיזה (ת' דלג טע'ש) יד של יעמר. כ' ה'מ' פ'ו שלמו... פוסה הלכות שבת...

התחמירו בלחית הוא משום שלא יבא להקל באיסור שבת... פוסה הלכות שבת...

שם פיר' יד'... פירוש... אברהם נ... פוסה הלכות שבת...

פירוש... אברהם נ... פוסה הלכות שבת... פירוש... אברהם נ...

פירוש... אברהם נ... פוסה הלכות שבת... פירוש... אברהם נ...

שם פיר' יד'... פירוש... אברהם נ... פוסה הלכות שבת...

פירוש... אברהם נ... פוסה הלכות שבת... פירוש... אברהם נ...

פירוש... אברהם נ... פוסה הלכות שבת... פירוש... אברהם נ...

שם פיר' יד'... פירוש... אברהם נ... פוסה הלכות שבת...

פירוש... אברהם נ... פוסה הלכות שבת... פירוש... אברהם נ...

פירוש... אברהם נ... פוסה הלכות שבת... פירוש... אברהם נ...

שם פיר' יד'... פירוש... אברהם נ... פוסה הלכות שבת...

פירוש... אברהם נ... פוסה הלכות שבת... פירוש... אברהם נ...

פירוש... אברהם נ... פוסה הלכות שבת... פירוש... אברהם נ...

הלכות שבת סימן שסב

ריח 435 באר תוצאה

אסור לאא' כל פריצה מהם (מו) פחותה (מו) משלשה טפחים: (מ) *פרוץ כעומד מותר ה' רש"י שם (מס) בין בשר וכו' בערב ובלבד (נא) שלא יהא במקום אחד פרוץ יותר מעשר (נב) אבל עד עשר אמות מותר מפני שהיא כפתח: (נז) האם עשה צורת פתח (נח) אפילו לפרצה יתורה מעשר (נד) מותר וואפי' לא נעץ אלא ר' קונרסין בארבע רוחות ועשה צורת פתח (נה) על גביהן מותר ו' שם נגמלא ע"ז (נו) והני מילי בחצר ומבוי שיש בהם דיוורין * אבל בבקעה לא מוגי * בשביל הרוחות ו' משנה שם ע"ז ח' משנה כ"ט

עירובין מ' שם י"א מסקנת הנב' אליבא דמתני' י' שם נדבכי כראש' סימן י"ג כפירוש השני

משנה ברורה

באר הלכה

כל שהוא שני טפחים כל אחד דביתו: * פרוץ כעומד מותר בין בשתי בין בערב. סימן כמ"ב כמ"כ דלענין פרכ לא משכחת לה ואחרי דבתי הנה אף דבתי' כתב לנכר דבתי' דאף דבגמרא איירי לענין פרכ כעומד מרובה על הפרוץ מ"מ לתי מאי דאין קי"ל דפרוץ כעומד פרכ כעומד כפרכ נמי דיהא הכי אבל כמ"כ א"ל לומר כן דכפרכ הכי משכחת לה דאם היה פרוץ כעומד וכגון ששם למעלה פס של שלג ומחלה טפחים והללו נמי שלג ומחלה טפחים [ולמעט פס של ג"ש דבלא"ה אין מחילה כלל] לא נוכל להחיר בזה מחמת פרוץ כעומד דכיון שיש אורח למעלה מהפס העליון עד לרקיע אמרינן אתי אורח דהאי גיפא ודהאי גיפא [היינו המחל שבאמצע] ומכתיבי ליה להפס דזוקא כעומד מרובה על הפרוץ כגון שהיה הפס ארבעה ובאמצע שלג או לא אמרינן אתי אורח ומכתיבי ליה אבל לא כשהפרוץ שוה לעומד וכדמוחל כדאי כסובי' דף י' ע"כ דאפי' למאן דאמר פרוץ כעומד מותר אם י' אורח משני הדין אתי אורח ומכתיבי ליה והפס ד' כח"ס ד' לריש' לענין שתי פ"ש וע"כ ל"ל דהעור לאו דזוקא נקט פרוץ כעומד לענין ערב וכמו שכתבנו במ"ב דבתי' כ"כ לע"ז. ודע דהא דקי"ל פרוץ כעומד מותר הוא אפילו כל הארבע מחילות פשויות בן ורתי' ממה דליהא שם כמשה' ובלבד שלא יהא הפרוץ יתרות מל הכנין דמיירי אבל בכל ההיקף: * אבל בבקעה לא מהני וכו'. מחמתו הטופס' וכן מקילור פסקי הראש' ומתוספות ד"ה חילוח משמע דאפילו בשביל מהני בבקעה אכן מדברי סירוסלמי. שהובא בראש' משמע כדאי דזוקא ביותר מפשר לא מהני אבל בפשר מהני אף בבקעה ולמה נאמר שהראש' יחלוק ע"ז [וכן משמע קתא מפשטיות הסוגיא דילן דקתאז חילוח בפשר וכו' ולא משני ד' יוחנן איירי בבקעה ע"ש] ולדעת בודאי יש להקל ולסמוך אסמ"ג וסמ"ק שכתבו כדאי להקל בזה א"כ מחלה בח"ל שכתב ג"כ כדאי להקל. ודע עוד דאם פשה ד' קונדיטין כר"ה בלוח"ס בודאי לא מהני אף בפשר דהא מנאר לקמן בסיומן שס"ד דאין מפרכין ריש כ"א בלוח"ס: * בשביל הרוחות פ"י זוה"ס. הפמ"ג נסתפק בסיומן שס"ג דלתי דלתי אורח של הלל ג"ט שחתח הפס ואורח שלמעלה מן הפס עד לרקיע ומכתיבי ליה להפס שבאמצע (לה) וכן אם עשה למטה בתחתיתו ג"ט וכן למעלה ג"ט ובאמצע כאשר רוחב ד"ס חלל אף שבס"ה יש עומד של ששה טפחים ומרובה הוא על החלל שביניהם לא היו מחילה דלתי אורח דלמעלה והאורח ד"ס שבאמצע ומכתיבי ליה להשלים טפחים אבל אם עשה למעלה ארבעה טפחים ובתחתיתו שלשה טפחים ובאמצע נשאר ג"ט הלל בזה לא אמרינן דהאורח מכתלי ליה להשלים טפחים אלא אם עשה למעלה ששה טפחים ובתחתיתו על האורח שחתיתו אין יכול האורח לבטלו דלדרכה האורח כסול לגביה וכאלו סתום כולו דמיא והנה בזה הגיור שזינרנו העומד מרובה על הפרוץ ופרוץ כעומד לא משכחת לה בערב כמו שכתבנו בבה"ל והנה לשון זה של המחבר הוא נובע מלשון הסור ונראה דהעור לאו דזוקא נקט פרוץ כעומד לענין ערב ומשום שתי נקטיה וחדע דבפסקי הראש' לא כתב שם רק דעומד מרובה על הפרוץ מחיר בערב ועיין בבה"ל: (נא) שלא יהא וכו'. דעי' נחשב כל הכותל כאלו אינו ואפילו העומד מרובה על הפרוץ: (נב) אצל ע"ל עשר. ועד בכלל: (נג) אפילו וכו'. דשוכן אין נחשב המקום ההוא לפרצה: (נד) מותר. ואפילו כשכל הארבעה רוחות היה בהן פרוץ כאלו: (נה) ע"ג מותר. לעלל כחוכן דכדעמדת שיש בהן פתחים חשיבי: (נו) וה"מ בחצר וכו'. ר"ל שגפלו כותליה ועשה שם קונדיטין בלוח"ס פתחים ומכתיבי

שער הצינן

וכ"כ כדאי כחור רוב דלפילו משתי רוחות כוי עומד [וכונא כהג"ח ובמ"א קי"ו] וכן משמע בריב"ז כחות סובי' ומה שכתבתי בשם י"א משום דדעת הרשב"א כפוסק' וברי' [הובא בש"ג] דעומד משתי רוחות לא נקרא עומד מרובה על הפרוץ ודע עוד דאף לדעת הא"ר דמסתי רוחות כוי עומד לבטל הפרוץ דזוקא שהיה עומד נמוך מכלל א"כ אם היה עומד רק פ"י לבד לא משתרי לבטל הפרוץ וכמו שהביא הג"ח בשמו וסי' כ"א"ו שתי' בזה פתירת הסוגיא לענין עומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות אבל מדברי החו"מ והריב"ז שתי' כאלו אחר מוכח דלדידהו אין חילוק בזה בין עומד גמור ובין עומד ש"י לבד מ"מ לכלכה אין להקל בזה מאחר דלדעת הרשב"א ורי"ז בלא"ה בעומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות לא חשיב עומד מרובה ובין עומד ש"י לבד מ"מ לכלכה אין להקל בזה מאחר דלדעת הרשב"א ורי"ז בלא"ה בעומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות עומד: (ג) מנאר כמשה מקומות: (ג) נמ' ואחרונים: (ל) וכו' אם היה הפרוץ במקום אחד שתי הכותל נסך. ועיין כ"ט סימן ש"ה לענין אם הפרצה היה כראש סבוי. ולענין חצר יש עוד כללים אחרים סימן ש"ג: (ל) גמרא: (לו) דאם לא היו ג"ט שלמים כוי לבד: (לז) גמרא: (לח) טפי' והריב"ז וכו' לכאשר וכו' ורי"ז בלא"ה לא מהני דכוי עומד משתי רוחות ולדעתם לא כוי עומד ועיין כ"א שגלד לומר

ואפי' כשהם
שחיצה ואפי'
בגון שעשה
שלא לדעת
שהוא רוצה
ל' כ"א רק נשפט
כר בלא מחילה
זה על העומד

ע"ז
ספק כ"י:

וכה על העומד
היינו שהוא
והטעם דבשני
יהיה הפסק בין
ה שוכבת בגומה
כשהיא שוכבת:
מחילה וביניהם
ומחילה גמורה
וה"ה דמחילה
אם שניו נקי
ה כוי (כ) אין
לא יבוא לולל
מחילה הנשנית
זר ראשי לעשות
ואחרת דמאחר
שפסם הראשון
שקרוי הדבר
ולכין ואין ניכר
ה כך רריך שלא
כדלשיל כס"ו:
האנשים שפלו
וד) להוליך שם
הפך כר"ה אבל
זה שלא יבאנו
חריס אבל אביו
שם שלא יוליכנו
הואים עשויה
ונמלא שאין לו
הדדי ומכתיבי
הפרוץ

קום פרוץ ש"ש
דולס של בני אדם
וי"ה בנייהם פרוץ
מזוקא ומשפטיה
י' בשם הרשב"א
: (כ) כ"ט דלא
ח' כ"ט נגמלא:
י' עומד ככל גומי

הלכות שבת סימן שסב

כ עור כשמו (נו) ע"י צורת פתח (פ) * קולורטב"ם אין צורת הפתח טועיל (נח) לפרצה יותר מעשר (נג) אלא כפס"ו ל פירובין אם כן עומד מרובה על הפרוץ (ואו מהני אפי' נקטתה בכל הרוחות) (ניה יוסף כס סמ"ז וסמ"ק) ל' י"א ש"ס וכו' י"א למה צורת פתח (ס) קנה מכאן (ו) וקנה על גבוהן (סב) סמ"א אינו נוגע והמכ"ס כפס"ו ביהן אלא שיש ביניהם כמה אמות ובלבד שיהא גובה הקנים שמכאן ומכאן י' שפחים (סג) ליהיו נרמזים שם פתח (ז) מכונים כנגד קנה העליון ואם חיבר הקנה העליון לשני הקנים או לאחד מהן (ח) (סד) מן הצד דכ"ס פירובין י"א ש פתחמות נפתח שם וכ"כ הרא"ש שם

באר היטב

(ה) ולהרמב"ם. אבל ברוב ג' של מבו מהני כמ"ש סי' שס"ד סעיף א' נכחו מלוש: (ו) וקנה. ואפי' א' גסה מחכירו מ"א:

באור הלכה

בלו"ס של ד' קונדין אי הוי מחילה ד"ח ולחייב הוצק בו מר"ס או דלו"ס מהני רק להחיר כרמלית או פלגה יותר מעשר דמן התורה הוי מחילה משו"ה מהני לז"ס פ"ט [ומה שכתב קת ראי' מביטן חר"ל ס"ו גבי סוכה חפשי כראשונים ולא מלחתי לחדד מהן שיחוב דמיירי שהניח קנים על הקונדין] והנה מדברי התוספות דפירובין דף י"א ד"ה חילתא וכן כר"ס וכו' שכתב דאמאי הולכין לפנות סם כיראות להחיר להקנות לכהמת עולי רגלים יפסו ד' קונדין וקנה על גביהן דהוי לז"ס וכו' שם הפסי כיראות אף כר"ה הוא כדליתא בדף כ' בגמרא וכו' ואפי' מותר לדיקוהו ע"י לז"ס ד' קונדין לפטול מן הסוד לשם הוי דמחילתא נפשה רבי' אמנ' לתירולא דרינכ"א שם כחוספות דהנמ' לא מיירי כ"א כש"ו לו שתי מחילות כהלכתן וכן הפסיק שם הריטב"א לתירובין זה ע"י א"כ לא מוכח מידי ומכ"ש לפירוש ר"ח דמיירי הא דלרבע קונדין שהיו קנים ביניהן פתח פתח מני' טפחים בין זה לזה כדי שיהיה מחילה בודאי מוכח נהדאי דפ"י קונדין גרידא לא הוי מחילה וכן כריטב"א הביא פירוש זה כשם רבו ע"י וכן מוכח כרי"ף בשם רב האי גאון שפירש בן [מדכתב שם על לז"ס שפאלו מן הלד דייטו שפאלו הלאות פתח פתח וז"ל ומשם דפתח בקרן וז"ל לא ענדי אינשי וכו' כש"ס כוכ"א יומרא וז' על הדיא דד' קונדין אלמא שתי' פתח המחילה פד אותו מקום] וכמו שכתב בחידושי הרשב"א שרי"ף כולך בשיעור ר"ח וכן הרמב"ם שהפתיק בדברי הרי"ף בענין מן הלד מוכח ג"כ דמפרש כפירוש ר"ח ולכל הוי עכ"פ אין שום מקור דיכ"ס מחילה מדאורייתא ע"י ד' קונדין גרידא ואלדכס משמע לאלורה להפוך מדלריכו שיהיו קנים ביניהן [אלא שפירש קת לדתת דבוא מדרכנן בעלמא] ולפלא על הרב פמ"ג שלא הפירי מכל זה. ודע דכ"ז דוקא בלרבע קונדין שאין מחילה ביניהן רק קנה למעלה על גביהן אבל אם יש שתי מחילות שלימות כתי רוחות ובשאר שתי הרוחות או אפילו בלחת פשה כתיין לורת הפתח משמע דלכו"ס נפשה רבי' ע"י ואלוה מהא דק"ל דמבו המפולג לר"ה פשה לז"ס מלד אחד ולתי וקורה מלד אחר וכמו שכתב הר"ם והובא במ"א סק"י: * ולרמב"ם וכו' אפי' עומד מרובה על הפרוץ. ע"י כנגיד משנה שנתקפה עליו מסובי' דפירובין י"א דמסיק שם לר"י דאפי' כיוצר מעשר מהני וכו' שם ה"ה פ"י ד' קונדין שהוא פרוץ לגמרי ע"י ובאמת לפי מה שכתב לעיל פיר"ח דמיירי כשהיו קנים ביניהן א"כ אפשר בפשיטות דמיירי שהיו עומד מרובה על הפרוץ וכבר כתבנו וזכרנו דהרמב"ם מפרש ג"כ בפירוש זה. ואף דדברי רב יוסף דלוי' כשישתי' דרב דלינו מופיל לז"ס כפרוץ מרובה על הפתח נדח משום דלא ק"ל כרב כיוצר מעשר אבל ביחא דליכא פ"ס תרתי לרישיתא דייטו יותר מעשר ונס פרוץ מרובה על השטח פ"ל להרמב"ם דלכו"ס לא מהני: * וקנה על גביהן. ואפילו כל שהוא פני:

אמר

שער הציון

דגם בג"א כשם א"י לא פליג פ"י. והמעיין היטב באור' שלפניו מתחלה דבריו נראה דס"ל כדעת התוספות וכמ"כ המ"א אבל מסוף דבריו משמע דלא ס"ל כהתוספות ול"פ לוי"ב דבריו: (ג) לז"ס: (ח) עור: (מ) (מח) לז"ס: (מנ) סמ"ג ופמ"ק ואפשר דגם דעת הרמב"ם כן כמו שכתב הר"ה: (מז) הר"ם: (מח) וכמו שמוכח בכ"י ולפי הנראה שגם דעת הר"ה הוא כהרמב"ם ע"י כפירוש דף י"א: (מס) פ"א וכו': (מו) פמ"ג וכחידושי רע"א מחתקת אם מונח הרבה בשימוש ע"י מש"כ בשם הרא"ם ואם ר"ה האחד מונח פ"ג קנה הנגזר ואלא כשני תלוי כנגדו ללוויר ממונר לכותל והקנה כמנון' מכון תחתיו כודאי מהני [מחידושי רע"א]: (מז) סוסקים: (מח) ח"י רפ"א כשם חש"י הרא"ם: (מס) כן מוכח מביאור סג"א: (ג) כן יש ומש"כ כמ"ג שפסקה העליון יכ"ס שוכך מלי"ס פמ"ג נראה דר"ל שיהיה כנגדו מכון כנגדו כמ"ג דכלא ק"ל דאין לז"י לז"ס: (גה) תמיד משם ואפי' ומו"ס וקרבן נתחאל [וכן הביא ג"כ בשם חו"ת] ומה"ש ע"יין בג"א שכתב שכן מוכח ג"כ מהריטב"א דלא קו"תו"ס. גם מחידושי הרשב"א קנדסם מחדס כפוגי' וז' מוכח ג"כ דלא קו"תו"ס ע"י:

(סח) לא נ' קנים אבל רש"י

א (א) ס"מ ב יחצ אחד במקו לנשתתיר נ (ח) * הטפ

מסתפק הפני עורסין למעו שיחא מונח ו זכ"א ח' נוסף מלמעלה נגד שכריכותו הו הסעליגראף וכתשכות שו שלמה ח"א (נד) תחת הפסול מפי יעל ע"י רו מקנה סגלד שכחב המ"א שהרוח מניד ליוזר שלא שמחמירין ב בחוקה כדי מלרפיין מקו (א) מקום או חלו (ב) אסרו ו דכיון שרוח ו יבואו לטלסן היינו כמכוא ר"ל למקום עשר אמות אמות נחשב זה המקום (ח) עמח מ כמעמיד פ"ס עשרה ספתי מזה אין ע

(נג) פיין כמ כפס שכלתי קי"א וע"ש

* ע"י צ"צ א"ח כשרואהו מחלל שבת אפילו להנאת עצמו ואפילו באיסורי דברי סופרים כמ"ש בסמ"ק שם"ג (סעיף 6) וכל שכן שלא יוליכנו שמה כדי שיביאנו אפילו אין החפץ שלו: ב רב יסודו י"ב יח כל היקף מחיצות שהפרוץ שבו מרובה על העומד אסורה וכאלו כולו פרוץ אלא אם כן כל פרצה מהם פחותה מג' טפחים אבל אם הפרוץ כעומד שוה בשוה מותר (בין במחיצות של שתי בין במחיצות של ערב) שכן היא הלכה למשה מסיני ד רס"י דף ג' א' שלא יהיה הרוב פרוץ ולא יהיה צריך הרוב עומד ובלבד שלא יהיה במקום אחד פרוץ יותר מעשר אמות אבל עד עשר ועד בכלל מותר מפני שהוא פתח:

ד יט אם עשה צורת פתח אפילו לפרצה יתירה מעשר מותר מפני * שאין כאן פרוץ כלל במה דברים אמורים בחצר ומבוי שיש בהם דוורים ומקיפים אותם לדירה ולא כשביל היתר לטול בלבד לכן מועיל בהם כשהיקף דירתם הוא על ידי צורת פתח מדי רוחות אבל בבקעה שבא לעשות בה היקף כדי להתיר לטלטל בתוכו אינו מועיל מדברי סופרים כשכל הד' רוחות מוקפות על ידי צורת פתח בלבד אבל אם ההיקף הוא כתיקונו אלא שיש בו פרצות יתרות על עשר מועיל בהן צורת פתח אפילו אם הפרוץ מרובה על העומד ויש אומרים שאין צורת פתח מועיל לפרצה יתירה מעשרה אפילו בחצר אלא אם כן עומד מרובה על הפרוץ או ברוח שלישית של מבוי כמ"ש בס"י שם"ג אבל לפרצת עשר מועיל צורת פתח אפילו פרוץ מרובה על העומד ואפילו כל הד' רוחות הן על ידי צורת פתח ואין בהן אלא עשר על עשר מותר אפילו בבקעה וטוב לחוש לדבריהם אף על פי שהעיקר כסברא ראשונה: [

כ מהו צורת פתח קנה נכאן וקנה מכאן אפילו אחד (רחוק) [גבוה] מחבירו וקנה על גביהם אפילו אינו נוגע בהם אלא יש ביניהם כמה אמות ובלבד שיהא גובה הקנים שמכאן ומכאן י' טפחים והיו מכוונים כנגד קנה העליון שאז דומה לפתח שהמשקוף ניתן על המזוזות אבל אם הם מרוחקים מכנגדו אפילו כל שהוא פסול שאינו דומה לפתח וכן אם חיבר קנה עליון לשני הקנים או לאחד מהם מן הצד ואינו נתון על גבו מלמעלה שאינו דומה לפתח שהמשקוף ניתן על גבי המזוזות מלמעלה ג"כ פסול ואם עשה גם קנה אחר מכוון תחת העליון מכל מקום יש לשלוף קנה הפסול מפני מראית העין ואם עשה חבל על הקנים יש אומרים שאם הוא כרוך בראשי הקנים ממש שאינו בולט כלום מהקנים למעלה מהחבל כשר אף על פי שאין החבל נתון על גבי ראשי הקנים ממש אלא כרוך שם על צדיהם וטוב להחמיר לכרכו על גבי ראשי הקנה ממש:

כא הקנים שמכאן ומכאן צריכים שיהיו חזקים לקבל דלת כל שהוא אפילו של קש או של קנים אבל קנה העליון די בכל שהוא ואפילו הוא של גמי: כב שער העשוי בעיגול ככיפה אם יש גובה י' טפחים ברגליו דהיינו קודם שיתחיל להתעגל מתיר משום צורת פתח:

שסג דיני מבוי ולחי ובו מ"ד סעיפים:

א כבר נתבאר בס"י שם"ה (סעיף 1) שמן התורה כל מקום שיש לו ג' מחיצות ופרוץ במילואו ברוח רביעית הוא רשות היחיד גמורה אם פרוץ לכרמלית שאין רבים בוקעים שם ואף אם פרוץ לרשות הרבים שדינו ככרמלית הרי מותר לטלטל בכרמלית מן התורה כמו ברשות היחיד אלא שחכמים אסרו הטלטול בו בין שפרוץ לרשות הרבים בין שפרוץ לכרמלית מפני שדומה קצת לרשות הרבים כיון שפרוץ במילואו לפיכך התירו כשעשה איזה תיקון במקום הפרצה אפילו תיקון שאינו מועיל מן התורה כגון להניח קורה רחבה טפח על פתח המבוי הפתוח לרשות הרבים או לכרמלית שבקורה זו אין אומרים בה מן התורה פי תקרה יורד וסותם הואיל ורואין ברחבה ד' טפחים אין שם תקרה עליה כמ"ש בס"י שם"ו ואף על פי כן מועלת במבוי מדברי סופרים הואיל וגם איסור הטלטול בו אינו אלא מדברי סופרים מפני שדומה קצת לר"ה וכיון שיש קורה על פתחו יש בזה היכר וזכרון לרואים שיכירו וידעו שתקנת חכמים הוא קורה זו במבוי זה ולא יתחלף להם

הלכות שבת שסג

להם ברשות הרבים וכן הקילו במבוי להתירו בלחי שעביו ורחבו כל שהוא וגבהו י' טפחים שיעמידנו בפתח המבוי אצל אחד מהכתלים שלחי זה נידון משום מחיצה גמורה מן התורה בכל מקום שיש לו ב' מחיצות שלימות ולחי זה כמ"ש בס"י שם"ה אלא שחכמים אסרו בב' מחיצות ולחי והתירו בג' מחיצות ולחי: ב לא התירו בג' מחיצות ולחי אחד או קורה רחבה טפח אלא במבוי אבל חצר שהיא פרוצה במילואה ברוח רביעית אינה ניתרת אלא בפס רחב ד' טפחים שיעמידנו בצד אחד במקום הפרוץ ואם ירצה לתקנה בשני צדדי הפרצה די בשני פסין שרחבן משהו רק שיהיה גבהם י' טפחים והוא הדין ט אם נשתיר מכותל רביעית עצמו בנוי כשיעור ד' טפחים מצד אחד או אם נשתיר משני הצדדים טפח מכאן וטפח מכאן אבל בפחות מטפח אין כל כך היכר בהמשוייר מהכותל כמו בפס גמור שמעמידו לשם כך:

ג ולמה החמירו בחצר יותר ממבוי י' מפני שכל שהוא עשוי יותר לדירה ולתשמישי הצנע צריך מחיצות יותר גמורות ולפיכך החצירות שדרכן של בעלי בתים להשתמש בהן יותר כתשמישי הצנע ולאכול בהן צריכות מחיצותיהן להיות יותר גמורות שיהיה שם רשות היחיד עליהן מהמבואות שאין משתמשין בהם כתשמישי הצנע:

ד ו' ואפילו חצר שאין בפרצת מלואה ד' טפחים צריכה תיקון זה אלא אם כן אין בה ג' טפחים שכל פחות מג' טפחים הוא כסתום וא"צ תיקון כלל אבל מבוי שאין ברוחב פתחו ד' טפחים יש מתירין כמו שיתבאר (סעיף ל"ד) י' ואם יש בפרצה יותר מעשר אמות אפילו אינו במילואה אלא נשתיירו או העמיד לו גיפופין מכאן ומכאן ואפילו הגיפופים יתירים על הפרצה צריך לתקנה בצורת פתח כמ"ש בס"י שם"ב (סעיף י"ח) בין בחצר בין במבוי כמו שיתבאר:

ה י' ככל עושיין לחיים אפילו מבעלי חיים ובלבד שיקשרנו שם בחבלים לכתלי המבוי כתידות שיוצאין מן הכתלים בענין שאינו יכול לרבוץ כדי שלא יתמעט גבהן מי' טפחים ויטלטלו במבוי באיסור על סמך לחי זה ו' ואפילו אדם העומד שם נידון משום לחי והוא שקשרו שם י' אם לא הודיעו שהעמידו לשם לחי שהרי בודאי ילך לו שלא יעמוד שם כל היום ויטלטלו במבוי באיסור אבל אם הודיעו שמעמידו לשם לחי אין חוששין שילך לו (אלא שאז צריך להעמידו מערב שבת שהרי לחי נדון משום מחיצה ואסור לעשות מחיצה מאדם בשבת אלא אם כן שלא לדעתו כמ"ש בסמ"ש שם"ב (סעיף י"ז)): ו אם יש קצת כותל ברוח רביעית עולה משום לחי ו' ובלבד שיהא בו רוחב טפח משום היכר כמו שנתבאר למעלה ו' ואפילו אבנים היוצאים מן הכותל זו למעלה מזו פחות מג' טפחים עולין משום לחי אם רחבן טפח:

ז כל לחי שרוח מצוייה יכול להנידו י' אף על פי שאינה יכולה להפילו אינו חשוב משום לחי שהלחי הוא כמחיצה וכל מחיצה שרוח מצויה מנידתה אינה מחיצה כמו שנתבאר בס"י שם"ב (סעיף ז'): ח אם הרחיק הלחי מן הכותל ג' טפחים בין לתוך חלל רוחב המבוי בין להלאה לצד חוץ לא עשה ולא כלום אבל פחות מג' טפחים כלבוד הוא: ט לחי אפילו מ' שברים ושברי שברים מדובקים כשרים בו כל שיכולים לעמוד ברוח מצויה י' ולכן עושים לחי מסידי (תחוח) טחוי ככותל שעל ידי ה' הכותל הוא ראוי לעמוד ובלבד שיזהר שלא י' יתמחה ג' טפחים סמוך לארץ שלחי הגבוה ג' טפחים מן הארץ פסול כמו שיתבאר ואף שלאחר שנתמחה נשאר שם מראיהו ניכר על פני הכותל י' אין זה מועיל כלום כי צריך שיהא הלחי קצת דבר ממש ועב קצת בולט מן הכותל:

י לחי שעשאו מעצי אשרה כשר ל' ואף על פי שהלחי צריך שיהא בו שיעור דהיינו גובה י' טפחים ורוחב ועובי כל שהוא וכל דבר הצריך שיעור אין עושיין אותו מעצי אשרה

ה משנה י"א ע"א
ו משנה י"ד ע"ב
ז רבי יוחנן י"ג ע"ב
ח רבי יוחנן י"ג ע"ב
ט הר"י
י מוס' י' ע"א
יא רש"י י"ג ע"ב
יב רש"י י"ג ע"ב
יג רש"י י"ג ע"ב
יד רש"י י"ג ע"ב
ט"ו רש"י י"ג ע"ב
ט"ז רש"י י"ג ע"ב
כ רש"י י"ג ע"ב
כ"א רש"י י"ג ע"ב
כ"ב רש"י י"ג ע"ב
כ"ג רש"י י"ג ע"ב
כ"ד רש"י י"ג ע"ב
כ"ה רש"י י"ג ע"ב
כ"ו רש"י י"ג ע"ב
כ"ז רש"י י"ג ע"ב
כ"ח רש"י י"ג ע"ב
כ"ט רש"י י"ג ע"ב
ל רב חייא ט'
ע"ב
לא מוס' שם
ל"ה רש"י י"ג ע"ב

5
7
18

יעקב

אורח חיים

משכנות

קנב

ש"ש זה פרוץ מרובה על העומד אינה מחילה אבל אם כי פרוץ
 כעומד ה"ז מחילה ובלבד שלא יהי בחותן הפרצות פלגה שהיא
 יותר על י' כ"י אם היא לפרצה זו לה"פ ח"פ ש"ש זה יוחר מעשר
 אינה מפסדת המחילה והוא שלא יהא פרוץ מרובה על העומד
 ע"כ ז"ל. והבן בלשונו ז"ל שדקדק וכי ש"ס היא לה לה"פ אינה
 מפסדת המחילה משמע להדי' דלא חיירי רק לענין שלא תפסיד
 המחילה ביותר מ"י ואף שעומד מרובה וע"ז מועיל לה"פ לשווי
 פתחה אף ביותר מ"י ולא תפסיד המחילה אבל לא שה"פ עלמו
 הדין משום מחילה כלל. ומוכה להדי' דלפילו בפחות מ"י כל
 שפרוץ מרובה אין לה"פ מועיל בו כיון שאין עולה משום מחילה
 כמבואר מלשונו ז"ל שאין פעולתו רק שלא תפסיד המחילה משמע
 שיש מחילה בלא הוא ולכן סוים וכי סתם ובלבד שלא יהא
 פרוץ מרובה כ"י והיינו לפילו בפחות מ"י. וזה מבואר בדקדוק
 לשונו ז"ל. וה"ה כי שאפשר שצפורה י' גם לדעתו מועיל בפרוץ
 מרובה וכמו שכתב ג"כ סוכה וסוים וחלוי שהוא מחלק בין סוכה
 לשבת כ"י ומשמע שכן דעתו נוטה יותר ולפ"מ הוא מוכרח בדעתו
 ז"ל דאפי' בפחות מ"י ובשיעור הר"י רצוה ז"ל אמרה לשמעתיה
 דמקיע לה לחומרא. וע"כ ז"ל כן לפי פי' הר"י והרמב"ם ורז
 האי גאון ז"ל בהא דלה"פ שעשאה מן הלד דהיינו מלידו של
 כותל דפתחה בקרן זוית לא עבדי אינשי. ורמב"ם ז"ל ב"ר שאין
 דרך הפתחים להיות בקרן זוית חלה בלמנע. וה"כ ממילא ליכא
 למישרי פ"אה צ"י רוחות דכיון שכל הרוח פרוץ ודאי לא גרע
 מפתח א' מן הלד לפירושם ז"ל. וממילא נקטוין מנימרא דר' יוחנן
 כפשטא דלכלאים התיירו ולא לשבת ומשום דרז יוסף ודרז חסדא
 והתום והרא"ש הקשו לפי שיעורם ז"ל דפיאה מתרת לשבת.
 דא"כ למה הולרכו לפסין רחבין אמה ג"כ ביראות ואין מועילין
 רק לעולי רגלים ולצבמה עפי יש לעשות ד' קודסין ולמתוח פיאה
 עליון מלמעלה ותיורו. דלעקך לעשותו גבול הרבה מפני גמלי
 דשד"י ליה ואם יגביחו בקל יפול צרות מלוי. וכן בקי משיירא
 דאמר מקופין ג' חבלים ומה לורך לג' חבלים או קנה כ"י די
 צבא"פ ובחבל א' ותי' ג"כ כזה מפני הגמלים. ואין ת"י זה עולה
 כ"כ גבי שיירא דאם מפני גמלים חששו כ"ש שפול קנה קנה פחות
 מג' או קולחי ועציעין שהם מחילה גרושה הרבה וגם מאי נ"מ
 בין חבל א' לג' חבלים לענין גמלים ועוד דהא מניח הפתחים ב'י
 אמות בלא מחילה כלל כמבואר במשנה ותוספתא ג"כ כך
 דחבלים. וה"כ למה לריך לעשות יתר הכיוק ג' חבלים די בחבל
 א' ותהוי לה"פ ומה שתיורו עוד תום. והרא"ש דלא שרי פיאה
 רק בחצר ומצוי שיש בהם דוירים אבל לא בצקעה ג"כ ל"ע דהא
 בכלאים בצקעה ובצדק שריגן ודומיא דהכי חייריגן בשבת ותו
 דהא מחילות של קנים וחבלים שכן של שחי בלא ערב כ"י אין
 מתירין רק בשיירא ולא ביישוב לחד תנא וה"פ מתיר אף ביישוב
 בכל ד' רוחות לדעתם. ז"ל וע"כ שהוא מחילה השוכה ממתנות
 קנים כ"י וחשוב כסתום לגמרי והיך אפשר שלא יתיר לה"פ בשיירא
 בצקעה שהקילו זה הרבה לענין מחילה שאינה של שחי כ"י ואף
 שאינה מועלת ביישוב והדברים ק"ו. וכ"כ הביא הרא"ש ז"ל די
 הירושלמי דדייק הכי ממחני' דמקופין בחבלי' כ"י שאין פיאה
 מתרת לשבת דא"כ די בחבל א' וכ"כ הריטב"א ז"ל ורלויתו להעתיק
 ק"ת לשונו של הירושלמי באורך ולבארו בעשה"י ודוק. **אמר**
 ר"ל בשם ר"י בר הנינא נען די קנים בדי זווית הכרס וקשר
 גמי מלמעלה מלייל משום פיאה. א' ר"י כמתנות שבת
 קן מחילות כלאים א' ר"י כך היה מעשה שלכך ר' יהושע בן
 קרחא חלל ר' יוחנן בן גורי והרלוהו שדה אחת וזית חבורתה
 היתה נקראת והיו שס פרצות יותר מעשר והיה נוטל ח"ע וסותם
 כ"י עד שמיטען מעשר א' כ"ז כן מחילות שבת א' ה"י מודה ר"ל
 לענין שבת שאין פיאה מללל יותר מעשר א"ר חגי מתניתין א'
 כן מקופין ג' חבלים כ"י אם אומר את שהפיאה מללל ביותר
 מעשר כמו כן חבל א' ר' יונה א' ר' אבשהא צ"י דהא כ"י מן
 אמה איתאמר מלמעלה או מן הלד אי תומר מלמעלה כ"ש מן
 הלד אי תומר מן הלד הא מלמעלה לא ונראה פירושו דאי

לכלאים התיירו ולא לשבת ודייק אי בעשר בהא לימא ר"י
 לשבת לא כ"י ה"ק תום' דלמח טעמא דר"י משום פרוץ
 מרובה וכדרב יוסף וליח ליה דרז ותלזו דנדחו דברי רב יוסף
 לפ"י משמע דס"ל דרז יוסף לאו חליצה דרז לחוד אמר דלא
 מכני לה בקושיא אבל הדין אמת הוא אף דלא קיי"ל כרז דא"כ
 אין התחלה לקושייתם שהקשה דימח טעמא דר"י משום פרוץ
 מרובה. דא"כ ע"כ מוכח דס"ל דרז ג"כ ביתר אמר דלא מכני דהא
 רב יוסף חליצה דרז לחודי' ומינה ילפי' בקושיא. ואי ר"י ל"ל
 דרז ממילא לימח דרז יוסף. וזה באמת ת"י השר מקולי שהביאו
 תום' בסוף דבריהם. אבל דבריהם הראשונים הם עפ"י שנאמר
 דרז יוסף לכ"ע אמה. ולפי תירולם ז"ל נדחו דברי רב יוסף
 לגמרי ושרו פ"אה לשבת בכל חרצת רוחות ואפילו ביותר מ"י
 לדין דלא קיי"ל כרז ורבי יוחנן מן הלד חיירי ובדרז חסדא פליגי
 כדאמר בש"ס וכן לפי תירון השר מקולי דרז יוסף חליצה דרז
 לחודי' חליל ממילא אדחיה ליה דרז יוסף מהלכה דלא קיי"ל
 כרז ושרי גם פרוץ מרובה. וכן הוא מסקנת הרא"ש ז"ל. רק
 התום' כתבו בשם ריב"א שכתב דאף לדין לא שרי רק צ"י רוחות
 וצ' מחילות שלימות יש להכי מקשיגן נר"י בהא לימא כ"י דצ'
 מחילות לשבת כמו חרצת לכלאים אבל בכל ד' או ג' מחילות לא
 שריגן פרוץ מרובה וכרז יוסף ולפ"י אין רחיה מהגמרא לדחות
 דברי רב יוסף ולכ"ע איתאמרה והריטב"א ז"ל הוסוף עוד לפרש
 דלפילו בשבת לא שרי ר"י רק במחילה רביעית וכמו בכלאים דהוי
 מחילה א' דאף דשריגן צנען ד' קודסין הוא להתיר חרצת מיני
 כלאים וכל מחילה צפ"ע קיימא ומחני להחיר כלאים שצדקה
 בלא החורים שאין זו לריכה לזו ולא דמיה לשבת דבעיגן ד'
 מחילות כ"י ולא שריגן לה"פ רק בדופן א' אבל בפרוץ מרובה
 איתא לדרז יוסף וכ"כ בשם רב הרא"ה ז"ל וכתב שכתוב
 תירלו כ"ז ג"כ ונראה כוונתו על ת"י הריב"א רק יש ציטוט
 שגויה ק"ת:
והרי"ף ז"ל השמיט כל כך סוגיא דפיאה ולא כתב רק המשנה
 כזרתה דאם יש לה לה"פ א"ל למעט ואם היתה דעתו
 ז"ל דפיאה מתרת לשבת אף בפרוץ מרובה היה- לו לכתוב כולה
 סוגיא ולהשמיענו זה החידוש וגם ליכתוב ברייתא דדפנות הללו
 כ"י ואוקימתא דמוקמי' לה בפתחי שימאי ולהודיענו דכב"ה. לא
 מהני מדרשאיטע כ"ז ולא כ"י שריותא דלה"פ רק צמבוי סתום או
 מפולש משמע דס"ל ז"ל דהלכתא כרז יוסף דפרוץ מרובה על
 העומד אין יותר צבא"פ אף דקי' ידיה חליצה דרז הוא ולדין
 לא קיי"ל כרז מ"מ הדין דין אמת הוא לכ"ע וכ"י הריטב"א
 ז"ל ולכן לא הולרך לכתוב כל הסוגיא דמשנה שלימה שנינו ובלבד
 שלא יהא פרצות יתירות על הבנין והל"מ ממ גדור רובא וה"פ
 לאו גדר הוה חלה פתחה וע"כ לא אשמעי' תנא דמתניתין קמייחא
 רק דא"ל לנעט ביתר מ"י אבל דוקא בפתח מצוי אבל במשנה
 דמקופין בקני' כ"י לא הוזכר כך שריותא דלה"פ כלל וממילא
 משתמע לאיסור דחוי' דר"כ על כך ברייתא דדפנות הללו דחיירי
 בפתחה שימאי דהוי בעלמא הוא ועיקר פלוגתא דרז רחומי ורז
 יוסף ואי פתחי שימאי לאו על כך ברייתא איתאמרה חלה צננחות
 בסוגי' דמזוזה והצ"ח הסוגי' לכאן לפרש דחוי' דר"כ. ובאמת
 לפי פי' הרמב"ם ז"ל ורש"י ז"ל אחד פירושא דל"ל תקרה היינו
 תקרה מונח דבית שאינו מקורה פטור ממזוזה מה ענין זה לגבי
 שבת ולענין לה"פ חטו משום דל"ל תקרה לאו לה"פ היא. בשלמא
 במזוזה רחמנא פטר בית כזה ולאו משום דלאו פתחה הוא אבל
 לענין שבת מה עניינו וע"כ מוכח דלאו להכי איתמר הוא פלוגתא
 ואוקמתא דר"כ דמוקי' א' ברייתא בפתחי שימאי היינו למ"ד
 דל"ל שקפי וכן רב יוסף דס"ל דהך בריי' כפשיטא דלה"פ אין
 מתיר פרוץ מרובה. ואיכו גופי' מפי' מאי פתחי שימאי ופלגי
 חרז רחומי וע"כ דהיינו לענין מזוזה. וזה נלע"ד בציור דעת
 הרי"ף ז"ל דאין לה"פ מתיר רק צמבוי סתום או מפולש. וכן
 מבואר מדי' הרמב"ם ז"ל פי י"ז מה"י שבת ה"י י"ז ח"ל כל מחילה

למאן דמפרש ליה לכו תקרה, ובבבוי סיי רפי"ז הביא דברי הגה"מ בשם ר"מ דפסק לחומרא ואיזה שיהי חייב במחצה, ומשמע דאי איכא משקוף עליון בלא מחצות חייב ומחצות בלא משקוף נמי חייב, וזה תימא דהא פליג לכו"ע לרי"ך, וכן משקוף משמע דלכו"ע לרי"ך וכמ"ל וכן משמע דעירובין שם בזה דמבעיא אי לרי"ך ליגע ופשיע שם ממחצה מדון כופה משמע דגם במחצה לרי"ך ליגע אי דין הוא דלרי"ך ליגע, אבל בלא משקוף לאו פתח הוא, ולי"ע.

סימן טו

א) עירובין ל"ד ב' תמנית הסוגיא, וללי"ך דפליגי ביתר מ"י, לרב אמרינן פ"ת אף בפרוץ במלואו ואפי' ביתר מ"י, ואפי' בבי דפנות ובלבד דאיכא בי דפנות כעין ג"ס, [ולדעת רי"ף דוקא בדופן אחת] אבל בבי דפנות זכני"ן לא, ומשמע דחייב דאיכא גיפופי מ"מ לא אמרינן פ"ת במפולש [ואפי' בפחות מ"י אי פרוץ ממרובה] והרי"ט ז"ל כתב דבדאיכא גיפופי אפי' במפולש אמרינן פ"ת ואפי' ביתר מעשרה, ושמאל פליג דבמלואו לא אמרינן פ"ת ואפי' בדופן אחת, ובדאיכא גיפופי לא פליג שמואל אדרב, ודוקא ביתר מ"י אבל בבי שמואל כרב ס"ל, וללי"ך דפליגי בבי, ביתר מ"י לכו"ע דלי"א פ"ת במלואו ואפי' בדופן אחת, [אבל בדאיכא גיפופי אפי' ביתר מ"י ואפי' בבי דפנות] ובי לרב אמרינן פ"ת אפי' במלואו ואפי' בבי דפנות, ולשמואל לי"א פ"ת במלואו, אבל בדאיכא גיפופי אמרינן פ"ת ואפי' בשחיס, ונראה דגיפופי לענין זה הוא לתי משכו ואפי' בחצר, והר"מ והרשב"א פסקו כלי"ך לחומרא, אבל דעת רה"פ שהביא ב"י סיי שס"א לקולא וכרב, והלכך אפי' במלואו אמרינן פ"ת ואפי' ביתר מ"י וברמ"א סיי שס"א הביא דעת הטור כר"ת דאף בבי דפנות אמרינן פ"ת כל שיש בי דפנות כעין ג"ס [וזו דלא כרי"ף שהביא הר"א"ש בסוגיא], ומעשה שלא הניחו לעשות ל"א באת המבואות שבעיר שהיתה סמוכה ל"א, והיתה רחבה יותר מ"י אמה, ושאר כל רוחות העיר היו סתומות במחילות וצ"ו"ה, והקו ז"ז בולע מאחד הבתים ע"פ המצוי עד שלא נשאר משפת הזו רחב המצוי ה' אמות, והיה הזו רחב ד' עתים ע"פ כל חרכו ומרובע פניות כדן פ"ת וצריא לקבל מעצובה, ונראה דיש לסמוך ע"ז בשט"ד, לידון פ"ת תחת הזו והוי כנסתה מקלח המצוי ולא נשאר עוד בפ"ת י', ויודון הוא מקלח כפס ד' המחרת בחצר, דלא קיי"ל כהרשב"א שפסק כלי"ך והלכך אף ביתר מ"י ובמלואו אמרינן פ"ת והכל לא הוי רק פ"ת מרות אחת כיון דכל העיר סתומה, [ובתו עירובין פ"ו ב' ד"ה גזמ"ה כתבו בשם רש"י דלי"א פ"ת אלא אם בעיני התקרה עפה, אבל ש"פ לא הזכירו תנאי זה] ועוד היה גרוע בהנידון שהיתה פ"תה בדופן כנגד אותה מצוי כ"ז קמ"ה] והיתה הפ"תה פחות מ"י, ונראה דאין זה קפידא, דהא לדעת ריטב"א בדאיכא גיפופי שריא פ"ת אף במפולש, ואף לדעת תו נראה דבעומד מרובע מ"ל אחד לא מקרי מפולש, שהרי אם היה עומ"ר מ"י לידון אף שהפ"תה מכוונת זכני"ן שרי בחצר כדאמר ח' ב', וכמו שהארב"ו בע"ה בסי' א' ס"ק לי"א, [ומש"כ תו ל"ד א' ד"ה מאי דבמפולש לרי"ך ל"א כדאמר פ"ק י"א, ל"ע"ג שלא חזר שם כלום וכונתו נראה לפלוגתא חנוני והכמים, אבל פלוגתא הוא דוקא במצוי אבל לא בחצר, ואולי ע"ס דבדריהם ועי' בחי ריטב"א העסק דברי תו] וכיון שעומ"ר מתיר את הפ"תה שוב פ"ת מתיר את ל' השני, וכש"כ לדעת רש"י דאמרינן פ"ת מג' לדין, דשרי בנידון דידן, שהרי תחת הזו רה"י, וא"כ הוי מצוי הפתוח לתחת הזו פתוח לרה"י, ולא דמי לסוכה דאמר לרבא דכיון דלגואי ענידי לא מהני פ"ת, דבסוכה לא מהני פתוח לרה"י דבעינן דפנות סמוך לסכך, אבל לענין ביתר עלטול סגי בפ"תה לרה"י, ועיקר תיקון חצר בקורה ד' משום פ"תה מבואר ברא"ש פ"ת ס' ז' וזו דינא דקורה מתרת בחורבה לפ"ת תו כמ"ל מהרש"א בסוגיא, וכ"ה בעב"ה"ק דבבב"א ד' אפי' למעלה משערים מהני משום פ"ת, אלא שהרשב"א התנה שלא יהא רחב המצוי יתר מ"י, אבל הרשב"א לשיטתו שפסק כלי"ך אבל לדין

אף ביתר מ"י, והמ"ב סיי שס"ג העתיק דברי הרשב"א, אבל אינו לדינא לדידן.

ועוד היה גרוע בנידון, שהיה הזו רחב חלל הבית ונחלקר אח"כ כ"ז קמ"ה] ולי"ל פ"ת בשפת דרומי של הזו ואח"כ בשפת מערבי, ואח"כ בשפת דרומי, ונראה לדעת ר"ת דאמרינן פ"ת בבי דפנות ה"י אמרינן בזה, ואפי"ג דכל שלא חמשע מ"י אי אפשר לבחור גם תחת הזו דהו פ"ת לבחור מפולש, וכן כל זמן שלא התירו תחת הזו הרחב אין ראוי לזו הקלר למעט מ"י שהרי יש עוד פ"תה ביו לכותל, ואמרינן אחי אורח דה"ג ודכ"ג ומבע"ל ל"י, מ"מ אמרינן פ"ת בבי"א ומתקנים ז"ל"י ונעשה מחילה מעליה, והנה כל הבית הוא לחשוב מבואות שלנו כחצר אף לקולא, ואף שהאחרונים מחמירין מ"מ בשעב"ה"ת אי אפשר להחמיר, והמחמיר ת"ע"ב.

ראיתי בח"ס בדיני מחיצות דברים שצ"ע ואין אני עומד עתה בזה ורשמתי לזכרון.

א) מש"כ סיי פ"ת לתמוה דבדרי תו עירובין י"א שכתבו דנדרו דברי ר"י, והקי' שהרי בליכא שם ד' מחילות לא נדרו דברי ר"י, דשאני פסי ביראות דאיכא שם ד' מחילות וכו' רה"י מה"ת, ותמוה למה יקשה לדברי תו תקשה ל"י סוגיא דגמ', שהרי ר"י לא הזכיר דמיידי בדי' דיומדין שהן בי אמות לכל ל'ד, ואם חסר משכו מזה אף שהאריך בדופן אחרת אינו מושיל, ובאמת לק"מ שהרי סוף סוף חזינן דפרת יתר מ"י מפסדת יותר מפרומ"ר שהרי פרו"מ אינו מפסיד מחילת הדיומדין ויתר מ"י מפסדת.

ב) מה שהשוכה דעת רי"ב"א לדעת הרמב"ם אינו מוכרח וכמ"ל סיי ו'.

ג) מה שהזכיר לדעת הרמב"ם לרי"ך עומ"ר מדי רוחות ואז אין פ"תה יתר מ"י אוסרת, תמוה דבבי דפנות עומ"ר מודה כר"מ דאין פ"תה יתר מ"י אוסרת ואף בלוחן דפנות שפרו"מ, וכמ"ל סיי ו'.

ד) ומה דמשמע מדבריו ז"ל לדעת תו והר"א"ש לא מהני ל"א מדי רוחות בבקעה ואף בעומ"ר, למש"כ סיי ו' לא נחלק בזה אדם מעולם דכל שעומ"ר לא אכפת לן בצ"ה בדי רוחות.

ה) ומקום מוקף חליו לזירה וחליו בבקעה והוא פרו"מ מכל ל' ומתוקן בצ"ה, משמע מדבריו ז"ל דל"א שמגדיר את הבקעה חשיב כז"ה של בקעה, ול"א שצ"ד חלק הדיוורן חשיב כז"ה של דיוורן, וא"כ מותר אף מקום הבקעה, משום דלא הוי ל"א בדי רוחות, ולמש"כ דבעומ"ר בבי דפנות סגי גם בבקעה אפשר לומר כן דאוחן ל"א של צ"ד הדיוורן חשיב כמחילה מעליה, ואפשר דאין חילוק בצ"ה ל' הוא כז"ה אלא כיון שכל המחילות מושליות לכל המוקף בתוכן ואיכא מקום דורה בתוכן חשיב מקום דורה, וכן מסתבר להקל בצ"דן, אמנם דברי הח"ס ז"ל הם בעומ"ר מדי רוחות אלא שיש בהם ל"א, וצ"ה למש"כ לעיל אף בצ"ה בבקעה שרי, ואף בבי דפנות עומ"ר סגי, וכמ"ל סיי ו'.

ו) מש"כ הח"ס ז"ל חוץ הדברים דל"א יתר מ"י להרמב"ם דלא מהני בפרמ"ר, ויכול להבטיח בקניס תחת החצר שלא יהא בין קנה לקנה יתר מ"י, תמוה מאד, דכל שהפ"תה יתר מ"י אף שיחלק את הפתח לשנים אינו כלום, דאוחו הקנה שהעמיד באמצע הפתח לא חשיב מחילה דאחי אורח דכ"ג ודכ"ג ומבע"ל ל"י וכדאמר י' ב' בפ"תה יתר מ"י בלא ל"א לדין וכו"ל לרב בצ"ה, כיון דסוף סוף לרי"ך לזון על יתר מ"י במקום אחד שהוא פתח, וכן מבואר בתו ב' ב', אחד תירוצא דע"י עמודים של מסך פתח שער החצר חשיב ל"א אלא דלרב לא מהני ל"א יתר מ"י אף שצ"ד עמודים לא היה י'.

ז) מש"כ דפסי ביראות חשיב דיוורן ע"י מש"כ סיי ו' בדברי הק"י.

ח) מש"כ דבשראונק של מוכסין יש להחיר ועי' לקמן סיי ו' שפ"ס ע"ז וז"ל אפי"ג שאין לו משקוף וגם לא שייך חוקקין להשלים מ"מ פשיע ל"י להחיר עכ"ל נראה דעתו ז"ל לנרף

מש"ק שאלה
משה אבן שמש

סימן נ"ה

תוקפם של עירובין בשדה.

שאלה

כשגודד יוצא לשדה לסדרת אימונים או לצורך כוונות לבטחון שוטף, וחונה לפי פלוגות וישנו עפי"ר מרחק מסוים בין פלוגה לפלוגה. את המזון מעבירים מן המטבח הגדודי לפלוגות. נשאלה השאלה האם מותר להקיף בעירוב את כל הגודד אעפ"י שנשאר שטח פנוי בין פלוגה לפלוגה, כדי לאפשר העברת אוכל בשבת ברגל מהמטבח הגדודי לפלוגות?

תשובה

לפני שאגש לפתרון השאלה, עלינו לעורר את עיקר הבעיה של תוקפן של העירוב ע"י צורת הפתח בסדרת מאהל בשדה. כי בשו"ע או"ח סי' שס"ב סעי' י' מבואר שעירוב הנעשה ע"י צורת הפתח אינו מתיר בבקעה, שכן מפורש שם "ואפילו לא נעץ אלא ד' קונדיסין בארבע רוחות ועשה צורת הפתח על גביהן מותר. והני מילי בחצר ומבוי שיש בהם דיורין, אבל בבקעה לא מהני כשכל הרוחות ע"י צורת הפתח". הלכה זו מבוססת על דברי הראש במס' עירובין פ"א פסקה י"ג בתרוצו השני שכתב "אי נמי הא דשרינן פיאה בחצר ובמבוי שיש בה דיורין. אבל בבקעה דלית בה דיורין לא שריא". וכן פסק בשמו בטור או"ח. והנה במשנה ברורה על אתר פירש את דברי השו"ע עפ"י הלבוש והני מילי בחצר וכו', ר"ל שנפלו כתליה ועשה שם קונדיסין בצורת פתחים. ומפני שיש בהם דיורין דרך להיות שם פתחים הרבה לכן התירו. משמע שגם אם מקיפים מקום חדש לדיור כל שההיקף חדש, אין מועיל צורת הפתח בכל ד' הרוחות. והערוך השולחן ג"כ כתב על דעת הרא"ש: טעמו של דבר דמן התורה גם בבקעה מועיל אלא מפני שאין שם דיורין ומחיצות ונראה כרשות הרבים או ככרמלית, לכן אסרו

חכמים. אבל כשיש הקף כתיקונו הרי לא נראה כרשות הרבים וככרמלית, עכ"ל. ברם לכאורה יש לומר שזה שכתבו הפוסקים בחצר ובמבוי שנפלו כתליה לאו דוקא, אלא הוא הדין כל מקום שהוקף לדירה דהיינו שישב ולבסוף הוקף (שאם לא כן אין זה הוקף לדירה כמבואר בעירובין כ"ד א' ובשו"ע או"ח סי' שני"ח סעיף ב'). דינו כחצר ומבוי הנזכר בשו"ע. והלכה זו לא באה למעט אלא קרפף פחות מבית סאתיים שלא הוקף לדירה שאין צורת הפתח מתירה אותו, וגם לדעת החולקים על הרמב"ם ומתירים צורת הפתח בכל ד' הרוחות, אוסרים בקרפף, משום שדומה לכרמלית. אבל כל שהוקף לדירה אפילו ע"י קביעת אהלים כמאהל צבאי דינו כהוקף לדירה. שאם לא כן אפילו עירוב ע"י מחיצות ממש אין להתיר לטלטל ביותר מבית סאתיים. ולכן מכיוון שזה נקרא ג"כ הוקף לדירה מועילה צורת הפתח אעפ"י שלא היו שם מקודם מחיצות ונפלו. אלא שעדיין צריך עיון במה שאמרו במס' עירובין נ"ה ב' י"ושבי צריפין אין מודדים להן אלא מפתח בתיהן". ופירשו בשו"ע או"ח סי' שצ"ח סעי' י': יושבי צריפין דהיינו שיושבים באהלים שעושין מהוצין וערבה אין להם דין עיר ולפיכך אין מודדים להם אלפיים אמה מפתח בתיהם. והוסיף הרמ"א בהגהתו שם: אם אין להם כמן היקף מחיצה עשרה או חריץ עשרה סביב בתיהם. ופירש שם המגן אברהם: באהלים שאין קבועים במקום אחד אלא יושבים כאן זמן מה ואחר כך הולכים למקום אחר, אבל אם קבועים במקום אחד הוי כעיר והפרי מגדים שם בס"ק ט"ו מסופק כמה זמן נקרא קבוע, אם זה קיץ אחד או 30 יום נקרא קבוע. ויוצא לכאורה שסדרה היוצאת לשרה וקובעת לחיות במאהל פחות מ-30 יום כרגיל בצה"ל, אין זה היקף לדירה ולא מועילה שום צורת הפתח לעירוב. כי הרמ"א קובע שרק אם יש שם היקף מחיצה מועיל, אבל כל שההיקף אינו כשר אלא על סמך שהמקום מוקף כבר לדירה והסדרה אינה נחשבת מוקפת לדירה כשלעצמה משום שהם יושבים באהלים באופן ארעי אין היתר לטלטל במאהל כזה בשדה, משום שהם נדונים כחונים בבקעה ללא היקף לדירה שבודאי אין צורת הפתח מועילה שם. ומה שכתב השו"ע באהלים שעושין מהוצין וערבה אין זה בא למעט אהלים מסוג אחר. כי עיקר הטעם הוא משום שאינם קבועים

במקום, שקל הוא ליעקר משם כמוש"כ בעל הלבוש, מעין הבדואים שנודדים תמיד ממקום למקום, לפי שטחי המרעה ונקודות המים וכיוצ"ב. והם הם יושבי צריפין הנזכרים בגמ', שאין מודדים להם אלא מפתח ביתם.

והנה מדידת תחום שבת, גם ליושבי ערים קבועות ולא בצריפין אם להתחיל למדוד מן החומה מסביב לעיר או כל אחד מפתח ביתו, תלוי הדבר ג"כ בהיקף לדירה, כמו שלמדנו בעירובין כ"ו א' ובשו"ע סימן שצ"ח סעיף י"א שרק בישב ולבסוף הוקף לדירה, נחשבת העיר או הישוב כולו כ-ד' אמות, ומודדים מן ההיקף החיצון ולא מפתח ביתו של כל אחד ואחד. והרי מאהל של הצבא בשדה, דומה לשיירה שחנתה בבקעה ששנינו במשנה בערובין ט"ז ב' שמקיפין שלשה חבלים זה למעלה מזה ואז מטלטלים שם. ועל זה הרי שואל הרא"ש למה צריכים ג' חבלים יעשו צורת הפתח ע"י חבל אחד למעלה ולכן חידש הרא"ש שצורת הפתח בד' רוחות אינו אלא בחצר ובמבוי שיש בהם דיורין ולא בבקעה. אלמא שיירה שחנתה בבקעה לא מהניא צורת הפתח, וא"כ למה תועיל בסדרה צבאית בשדה, שקובעים מאהל זמני? וביותר קשה הדבר בשטחי ההיערכות לתרגיל עוצבתי כשהמאהל הוא עם אהלי סיירים בלבד שבודאי אין זה היקף קבוע לדירה, והוא פחות קבוע מיושבי צריפין שמודדים להם מפתח ביתם משום שאין זה היקף לדירה, אלא שחידושו של הרא"ש והטור שו"ע, המחלקים בצורת הפתח בין חצר ומבוי שיש בהם דיורין לבין בקעה, מנוגדת לירושלמי בעירובין פ"א הל"ט השואל את קושית הרא"ש: אם פיאה (דהיינו צורת הפתח) מצלת יותר מעשר יספיק כמו כן חבל אחד, ומתריך הירושלמי שאם הפיאה לא מועילה מן הצד, אפשר לתרץ את המשנה שהחבלים קשורים מן הצד וצורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום, לכן צריכים ג' חבלים. כן היא שם לפי הגירסא המתקנת בירושלמי, וממילא נפלה קושית התוס' בדף י"א א' והרא"ש, ואין מקום לחידושו של הרא"ש המחלק בין חצר ומבוי לבקעה. וכבר עמד על ניגוד זה שבין הרא"ש לירושלמי הב"י בס"י שס"ב בס"ה. ומסיק שם הב"י דלא נקטינן כאותו ירושלמי, ולכן פסק בשו"ע כהרא"ש וא"כ חזרה הקושיה לדוכתה, איך מועיל עירוב ע"י צורת הפתח במאהל צבאי בשדה? ואם לא

נתיר להשתמש בשדה בצורת הפתח, אין כל אפשרות להתיר טלטול בסדרות של יחידות בתרגילים ובאימון עוצבתי, כאשר אין חונים 30 יום במקום אחד, אלא מדלגים ממקום למקום. והרי פחות מ־30 יום גם הפרי מגדים לא מתיר יושבי צריפים כנ"ל. וגדרות אחרות אין אפשרות לתקן בשדה לשעה קלה.

← להציל את תורת העירובין בצורת הפתח בסדרות הצבא בשדה כפי שנהגו עד כה נראה לחדש ולומר, כי הנה שנינו בתוספתא עירובין פ"ב פסקה ד': אחד שיירא ואחד מחנה, מה בין שיירא למחנה? אלא אהלים. שבשיירה חייבין בעירוב ובמחנה פטורין מן העירוב ע"כ. וגירסא זו לכאורה ניראת נכונה משום שזה אחד מד' הדברים שפטרו במחנה, כמבואר במשנה סוף פ"א דעירובין שפטורין מלערב. כפי שפירשו את המשנה דבי רבי ינאי: ופטורים מלערב עירובי חצרות במחנה אלא מטלטלין מאהל לאהל ומסוכה לסוכה, כמו שכתב הרמב"ם בפ"ו מהל' מלכים הל' י"ג.

ברם בירושלמי בסוף פ"א מעירובין הגירסא הפוכה מזו בתוספתא. הירושלמי שואל על המשנה: ויש חצרות במחנה? ומתרץ לסתור (ט"ס וצ"ל להתיר כגירסת הרשב"א) אהלים שבמחנה כהדא דתנא אהלים שבמחנה צריכים עירוב, אהלים שבשיירא אין צריכים עירוב. והיינו צריכים לומר שטעות נפלה בדבר הירושלמי ויש להפוך את הגירסא כמו התוספתא כמו שכתב הרשב"א על אתר.

אבל מה נעשה שהרמב"ם מביא להלכה את גירסת הירושלמי כמו שכתב בהל' עירובין פ"א הלכה ג': וכן יושבי אהלים או סוכות או מחנה שהקיפוהו מחיצה אין מטלטלין מאהל לאהל עד שיערבו כולן. אבל שיירא שהקיפה מחיצה אין צריכין לערב, אלא מוצאין מאהל לאהל בלא עירוב לפי שהן כולן מעורבים ואין אותן אהלים קבועין להן, עכ"ל הרמב"ם. וכבר תמה הרשב"א ז"ל על דבריו אלו של הרמב"ם אבל ברור כמו"ש שם המ"מ שלדעת הרמב"ם יש הבדל עקרוני בין אהלים שבמחנה לאהלים שבשיירא. כי אהלים שבמחנה מטרתם החנייה עצמה, ואינם חונים לפוש על דעת להמשיך בדרך, כי אם שוהים שם ימים אחדים לשם חנייה לכן נקראים קבועים, וחייבים כל אחד לערב עם השני כדי לטלטל בחצר המשותפת, אבל אהלים שבשיירא מטרתם היא ההליכה

וחנייתם היא ארעית כדי להמשיך בדרך, לכן פטורים מלערב. והמשנה בערובין הפוטרת מחנה מלערב אין זה אלא ביוצאין למלחמה, או כשיש להם כל התנאים האחרים ומפורשים בירושלמי בעירובין, שבגללם הקילו עליהם ופטרום במשנה מארבעת הדברים.

יוצא איפוא מכל זה ששוב אין להביא כלל ראייה משיירא שחנתה בבקעה, כי הם באמת אינן קבועים לדירה כי חנייתם היא על מנת לפוש ולהמשיך בדרכם. לכן לא מועיל אצלם צורת הפתח משום שאינם מוקפים לדירה. אבל אהלים שבמחנה שדינם כקבועים במקומם, אעפ"י שאינם יושבים שם זמן רב, כל ישיבתם נידונות כשיבה קבועה ונידונים כמוקפים לדירה אם התכוונו לכן מלכתחילה. לכן מועילה אצלם צורת הפתח כמו בחצר ומבוי. ההוכחה לכך יש להביא מהירושלמי ומן הרמב"ם שפסקו שלעירובי חצרות נידונים כקבועים כל אחד באהל. ואין שום ראייה לכך מפסי ביראות ולא משיירא שחנתה בבקעה, עליהם אמר הרא"ש שאין צורת הפתח מועילה להם משום ששיירה אינה נידונה כקבועה ולכן אינם מוקפים לדירה. וזהו אמת לדעת הרמב"ם ולגירסת הירושלמי. ואעפ"י שהרא"ש חולק על הרמב"ם בענין צורת הפתח בדי' רוחות, יכול לסבור כוותיה בהבדל בין שיירה לאהלים שבמחנה. ביחוד יש לצרף להיתר זה שיטת כל הראשונים החולקים על הלכה זו, שאין צורת הפתח מועילה בבקעה, ביניהם בעלי התוס' והרשב"א בעירובין י"א א' וכן הלשון הראשונה של הרא"ש בעצמו, המתרץ בדרך אחרת את הקושיות מפסי ביראות ומשיירה שחנתה בבקעה, ואת שיטת הירושלמי הנ"ל והרי קיימא לן שהלכה כדברי המיקל בעירוב, כמבואר במס' עירובין מ"ו א'. וכתבו הפוסקים שהוא הדין במחיצות לענין טלטול בכרמלית ג"כ הלכה כדברי המקל.

וההלכה הנזכרת לעיל של יושבי צריפין דאין מונים להם אלא מפתח בתיהם אינה נוגעת לכאן. כי שם צריכים לא רק ישוב ודירה, כי אם גם קביעות ורציפות, מה שאין כן כאן אין צורך אלא היכר והיקף לדירה. כי כבר כתבו הפוסקים שעפ"י דין תורה נחשבת צורת הפתח בכל מקום כמחיצה, אלא שצריך היכר. ולענין צורת הפתח נראה המאהל בשדה כמוקף לדירה, וממילא גם לענין

תחומין ייחשב המאהל כאחד, וימנו את התחום מצורת הפתח המקיף את המאהל כולו שדינו כמחיצה, ולא מפתח האהלים. אלא שכל ענין התחומין אינו שייך למאהל צבאי, לפי פסק ההלכה שקבענו לעיל בתשובה אחרת, עפ"י הרשב"א וסיעתו שאין איסור תחומין במחנה צבאי. לכן אפשר להתיר את כל המאהלים שבצלה ע"י צורת הפתח, מאחר שנידונים כמוקפים לדירה ע"י מאהל הזה עצמו.

כרם בתנאי שיקימו המאהל ואח"כ צורת הפתח, כדי שיהיה בבחינת ישוב ולבסוף הוקף. ואעפ"י שבהוקף לדירה בישוב ממש עם בתים משמע מהרמב"ם שכל שדעתם לבנות בתים והקיפו על דעת כן את החצר, נקרא ישוב ולבסוף הוקף, כמוש"כ עליו המ"מ בפ"י מהלכות שבת הל' ה', אין כח זה יפה ביחס למאהל ארעי בשדה, והבו דלא להוסיף על ההיתר הזה על סמך הירושלמי, אלא צריכים שיקיפו המאהל לדירה לאחר שיתישבו בו. אולם כמובן שכל זאת במאהל עצמו ובשטחים שהם בשימוש לחיילים. אבל השטחים הפנויים שבין פלוגה לפלוגה שאינם בשימוש כלל, לא רק שאינם נידונים בעצמם כמוקפים לדירה, אלא דינם בודאי כבקעה שאין צורת הפתח מועיל להם, כמפורש בשו"ע עפ"י הרא"ש הנ"ל. ולא עוד אלא כל שטח שהוא כשיעור בית סאתיים שנשאר פנוי, אוסר השטח הזה גם כשהוא בתוך העירוב את המאהל הפתוח מטעם ששטח הפלוגה פרוץ למקום האסור לו ונאסר הוא בעצמו. ואם במחיצה גרועה של שתי בלא ערב או ערב בלי שתי לא התירו כאשר נשאר מקום פנוי כבית סאתיים, כמבואר בשו"ע סי' ש"ס סעי' א': ובלבד שלא יקיפו יותר מכדי צרכם שלא ישאר בית סאתיים פנוי שאין צריכים לו לתשמיש, אבל אם השאר בית סאתיים פנוי אין מטלטלין בכל המוקף אלא בדי' אמות. הוא הדין בצורת הפתח המפורש שאינו מועיל בבקעה, ודאי שאם הקיפו יותר מכדי צרכם, ונשאר בית סאתיים פנוי שהוא אוסר את כל העירוב כולו.

מסקנה

(א) מותר לערב בצורת הפתח מאהל של יחידה בשדה, אעפ"י שאין חונים שם בקביעות כי אם לצורך אימונים, מאחר שאינם חונים שם לפוש לצורך מסע, דינם כקבועים עפ"י הירושלמי

והרמב"ם. וההיקף שלהם נידון כמוקף לדירה ומותר בטלטול, על אף פסק הראש והשו"ע שבבקעה אין מועיל צורת הפתח בדי' רוחות.

(ב) כשבאים להקיף את המאהל בצורת הפתח חייבים להיות שם כבר האהלים של היחידה כדי שיהיה עליו דין של ישוב ולבסוף הוקף. מאהל של אהלי סוירים, אעפ"י הוא ארעי ביותר אפשר בכל זאת להקיפו בצורת הפתח, כשיש שם לפחות שלשה אהלים גדולים.

(ג) אסור להכניס לשטח המעורב שטחים ללא שימוש, כגון בין פלוגה לפלוגה, כי כל שנשאר שטח בסדר גודל של 38 מטר ללא שימוש לולא צורך לחיילים, אוסר השטח הזה את כל העירוב. לכן חייבים לעשות עירובין, פלוגתיים ולהעביר את האוכל בשבת מפלוגה לפלוגה ע"י הנחה במקום פטור כפי המבואר אצלנו בתשובות דלעיל. L

סימן נ"ו

עירובי חצרות במחנה.

שאלה

אנו חברי גרעין דתי של טירונים במסגרת הנח"ל שהתגייסנו לפני זמן קצר. בשבת הראשונה לשבתנו במחנה האימונים התעוררה אצלינו שאלת היתר הטלטול במחנה, מאחר שהיה ספק ביחס לטיבה של הגדר המקיפה את המחנה, אם היא כשרה לעירוב או לא. לאחר מכן נודע לנו מפיו סמל הדת כי הגדר הוכשרה לעירוב, ולפי הוראה של הרבנות הצבאית הראשית מותר לטלטל בשבת בתוך שטח המחנה על סמך הגדר הזו. מבלי להכנס לפרטי ההלכות בדבר הנמוקים ההלכתיים להכשרת הגדר של המחנה לעירוב, שבודאי טעמכם ונימוקכם אתכם, נתעורר אצלינו ספק בהיתר הטלטול במחנה בגלל חובת הנחת עירובי חצרות המוטלת על החיילים הנמצאים במחנה, כך, שבלי עירוב זה אסור לטלטל במחנה גם כאשר ישנה מחיצה, או עירוב ממש - ע"י

ערוב מישוב לישוב דרך הכבישים

ראשי פרקים

- הצגת הבעיה
- א. צורת הפתח בבקעה, פסי ביראות וכביש
- ב. מדידת תחום שבת במקום שאין הערוב מועיל
- ג. אם כביש בין-עירוני נחשב רשות הרבים
- ד. דרכים לתקון הערוב (פחות מ', צרופ, שער)

74 הצגת הבעיה

לפני ארבע שנים הקימו הקבוצים הדתיים אשר בעמק בית שאן צורות הפתח משני צדדי הכביש המחבר בינם לבין עצמם ובינם לעיר בית שאן, כדי להתיר הטלטול וההליכה ביניהם בשבת. ושוב התחילו ישובים במקומות אחרים להתעניין בהקמת צורות הפתח כאלה, ראיתי כן בגולן ולאחרונה נשאלתי עליהן גם מהדרום. לדעתי אסור לטלטל בשבת על סמך צורות הפתח האלה או ללכת מחוץ לתחום שבת, משום שצורות הפתח אינן מועילות בבקעה ויש לכביש דין בקעה, ומשום שאין צורות הפתח מתירות ההליכה מחוץ לתחום בשבת כיון שאסורות בטלטול, ומשום שיש לקטע הכביש בית שאן-ירושלים דין רשות הרבים המבטלת צורת הפתח. ולבסוף נכתוב אי"ה אם יש עצה לתקן.

א. צורת הפתח בבקעה, פסי ביראות וכביש

צורת הפתח אינה מועילה בבקעה כמו שנפסק בשלחן ערוך אורח חיים סימן שס"ב סעיף י': "אם עשה צורת הפתח אפילו לפרצה יותר מעשר מותר... והני מילי בחצר ומבוי שיש בהן דיורין אבל בבקעה לא מהני". הכוונה היא למקום שאין שם דיורין, ואם כן הכביש גידון כבקעה. וכן מבואר במקור הדברים, ברא"ש במסכת ערובין פרק א' סימן י"ג: "בחצר ומבוי שיש בה דיורין, אבל בבקעה דלית בה דיורין, לא שריא".

וכן נלמד ממקור הענין, כי ברא"ש ובתוספות שם יא, א בד"ה אילימא הקשו על פסי ביראות שהם צורה מיוחדת של מחיצה שהתירו חכמים לעשות מסביב לבורות ששתו

ערוב מישוב לישוב דרך הכבישים

מהם עולי רגל בזמן הבית, וכן הקשו על מחיצות גרועות שהן שלשה חבלים זה למעלה מזה או קנים זה בצד זה שהתירו חכמים השמוש בהן בשיירא שהנתה בבקעה, למה לא יבנו במקרים אלה צורות הפתח שהן פשוטות יותר. ותרצו בתרוץ הראשון שהמציאות אינה מאפשרת צורות הפתח כיון שהבהמות יפילו את העמודים וכדומה, אבל בתרוץ השני תרצו שצורת הפתח אינה מועילה אלא בחצר ובמבוי.

ובפסי ביראות יש מה שאין בשיירא וכן להפך. פסי ביראות קבועים לזמן הרבה, כמו שכתבו התוספות בדף י"ח עמוד א' בד"ה אפילו: "דגבי שיירא הואיל ונעשה לצורך שעה לא היה חשיב מוקף לדירה כמו פסים", הרי שפסים אינם עשויים לצורך שעה. וכן בדף טו, א הביאה הגמרא שהמחיצות שבפסי ביראות יכולות להיות גם חיצת קנים שעשוה מתחילה לכך, ופרש"י שהיו נטועים כסדר מחיצה, ופשוט שאינם נטועים לשבת אחת אלא קבועים לכך. ועוד ראיה, לפי מה שבדף כ, ב נאמר שלא התירו פסי ביראות אלא לעולי רגלים בלבד, ושם בדף כא, א אמרו שאין פסים בחוץ לארץ כיון "דלא שכיחא מתיבתא", ולדעת האור זרוע, האשכול והגהות אשר"י שם בפרק שני גם היום אם הולך ללמוד תורה מותר לעשות פסי ביראות, אבל מסתימת שאר כל הראשונים לא משמע כן. וכן בשולחן ערוך השמיט הדין של פסי ביראות כיון שאינן נוהג היום. וצריך לאמר כמו שפירש רבנו חננאל כא, א שרק לצורך רבים התירו פסי ביראות וכן כתב רבנו יהונתן שהיום שאנו בגלות: "שאינו רוב ישראל יוצאין מבתיהם לילך בשיירות", אין היתר בפסי ביראות. וכיון שפסי ביראות היו לצורך רבים פשוט שהיו קבועים והשתמשו בהם לשבועות ושבחות רבות ביציאת וחזרת רוב ישראל לשלש רגלים. ומצד שני לא דרו בין פסי ביראות בשבת אלא הכניסו שם הבהמות כשהצטרפו להשקותם.

מה שאין כן בשיירא שהנתה בבקעה שדרים שם בעצמם בשבת אבל אין המחיצות קבועות, כמו שמבואר בתוספות הנוכח שעשויות לשעה, וכדרך שיירא לתנות לשבת אחת ולנסוע. וכן צריך לפרש בלשון התוספות בדף יא, א שם שכתבו: "בשיירא אין להתיר כמו בחצר המוקף לדירה", והלא שיירא עצמה מוקפת לדירה, כמו שפרש"י בדף טו, ב וכן כתבו האור זרוע ועוד ראשונים ומוסכם בדעת האחרונים כיון שהקיפו מחיצות לדור בתוכן לשבת אחת, אלא כוונתם שאינה מוקפת לדירה כמו חצר שיש בו דיירים קבועים. וכן כתב רבנו ירוחם נתיב י"ב חלק ד' בדעת התוספות שאין צורת הפתח מועילה אלא "במבוי שיש שם דיורין" עיי"ש, וכן הבין בדעת התוספות, בעל ספר מלא הרועים בהגהותיו שנדפסו בסוף המסכת.

ואם כן, ממה שאינן מועילות צורות הפתח בפסי ביראות ובשיירא מוכח שצריכים שני התנאים, שתהיינה קבועות כפסים ושהיו גם דיירים בתוך המחיצות כמו בשיירא, וזהו שכתבו חצר ומבוי שיש בהן דיורין שהחצר והמבוי קבועים ויש במחיצותיהם דיירים, אבל כביש אף על פי שקבוע לתשמיש האדם עדיין אין דיירים בתוכו ודומה ממש לפסי ביראות שאין מועילות בהן צורת הפתח. וכתבתי כן לדעת הבית יוסף בסימן שס"ב

וביאר הגר"א שם וספר חזון איש הלכות ערובין סימן ר' ס"ק י"א שכתבו שהתרוץ השני שברא"ש מוסב גם על פסי ביראות וגם על שיירא שבשניהם אינן מועילות צורות הפתח, וממילא גם על הכביש אינן מועילות כמו שכתבת.

איברא בשו"ת חתם סופר חלק אורח חיים סימן פ"ח פרש שהתרוץ השני מוסב רק על שיירא ולא על פסי ביראות, וכמשמעות לשון התוספות שתרצו, "אי נמי בשיירא אין להתיר כמו בחצר שמוקף לדירה" שמדברים רק בשיירא ולא בפסי ביראות, וכן דעת הקרבן נתנאל על הרא"ש שם אות ה' עיי"ש. וכתב לי רב אחד שכן נמצא מפורש בתוספות הרא"ש לערובין שיצאו לאחרונה ומקודם היו בכתב יד, שכתוב שם: "ולקמן לגבי שיירא שחנתה בבקעה היה ראוי ליפול, אי נמי אין להתיר שם כמו בחצר ומבוי שיש בהם היקף לדירה, מיהו בפסי ביראות לא שייך האי טעמא שהקילו שם חכמים להתיר פרוץ מרובה על העומד, האסור בחצר, כל שכן שהיה להם להתיר בצורת הפתח". הרי שכתב בעליל לא רק שהתרוץ השני מוסב רק על שיירא אלא שבפסי ביראות מועילות צורות הפתח, ואם כן הוא הדין בכביש הדומה לפסי ביראות כיון שהכביש קבוע לתשמיש אדם ואין בו דוירות תועלגה צורות הפתח.

והשבתי לו, אדרבה משם הוכחה ברורה שצורות הפתח אינן מועילות על הכביש. כי למה לרא"ש לתרץ שחז"ל היו מקילים בצורות הפתח בפסי ביראות כמו שהקילו אצלם גם בפרוץ מרובה על העומד האסור בשאר ענינים, הלא גם בלי היתר מיוחד למה לא תהינה צורות הפתח מותרות בפסי ביראות כיון שאין הפסים נדונים בבקעה כיון שהם קבועים. ואין לומר שאין הכי נמי ועדיפא מיניה תירץ הרא"ש, אדרבה היה צריך לאשמועינן חדוש יותר שהיו תועלגה צורות הפתח בפסי ביראות אף על פי שהיו אין עולי רגלים ובטל ההיתר המיוחד. וממה שלא תרץ הרא"ש כן ותלה הרא"ש היתר צורות הפתח בפסי ביראות בהקלה מיוחדת שהקילו חכמים, מבואר שבלאו הכי אסורות שם צורות הפתח, והוא הדין שאסורות על הכביש, ותח"ל שזכינו לזה.

ומדויק עוד מה ששינה הרא"ש הלשון בגמרא, שבמסכת ערובין דף י"א, א אמרו: "מעשה באדם אחד בבקעת בית חורתן שנעץ ד' קונדיסין בארבע פינות השדה ומתח זמורה עליהם, ובא מעשה לפני חכמים והתירו לו לענין כלאים, ואמר ריש לקיש כדרך שהתירו לו לענין כלאים כך התירו לו לענין שבת". ובודאי קבע האיש את הקונדיסין לזמן ארוך שמלשון, "ובא מעשה לפני חכמים והתירוהו" משמע שהיו קיימים וקבועים, ועוד שאם לא כן מאי הוה הוה, ומהלשון "פינות השדה" משמע שלא היו לצורך דירה בתוך הקונדיסין שאין דרך לאדם לגור בשדה. ותהיה מכאן ראיה שאפילו בבקעה כל שצורות הפתח קבועות התירו לו לענין שבת. אבל הרא"ש נשמר מזה שהוא גרס "שנעץ ארבע קונדיסין בארץ" ולא בשדה, וכונתו שנעץ כן כדי לדור בתוך צורת הפתח, אבל בלא כן לא היו מתירים לו.

וכן בפסקי הרא"ש לבנו בעל הטורים כתב שמועיל "בחצר ומבוי ולא בבקעה" ולא

חילק ומשמע שכל שאינו כחצר ומבוי נדון בבקעה, וכביש בודאי אין לדמותו לחצר ומבוי. ובטור כתב: "והני מילי בחצר ומבוי שיש בהם דוירין אבל בבקעה שבא לעשות היקף לטלטל בתוכו לא מהני", ותלה האיסור במה שרוצה לטלטל בבקעה ומשמע שאינו בא לגור שם בתוך המחיצות.

היוצא לנו לפסק הלכה שכביש נדון בבקעה ואין צורות הפתח הבנויות שם מתירות הטלטול בשבת. וההסבר להלכה הוא כמו שכתב הלבוש והובא במשנה ברורה בסימן שס"ב ס"ק נ"ו שההיתר בצורות הפתח טעמו "מפני שיש בהן דוירין, דרך להיות שם פתחים הרבה, לכן התירו", וכן מצאנו שהיתר פתחים תלוי ברגילות כמו שאמרו במסכת ערובין צד, ב, "פיתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי", ופשוט שרגילות לעשות הרבה פתחים רק בהיקף שאדם דר בו בעצמו אבל לא בהיקף אחר אפילו הסמוך לביתו כל שאינו נדון משום חצר ומבוי שכל כניסות האדם הן בהם. ובערוך השלחן שם אות ל' הביא שחכמים אסרו צורת הפתח בבקעה "מפני שאין שם דוירין או מחיצות ונראה כרשות הרבים או ככרמלית", וכל שכן שטעם זה שייך בכביש.

ונתן לברא, כיון שאיסור צורות הפתח בבקעה אינו אלא לפי התרוץ השני, אבל לפי התרוץ הראשון מועילות צורות הפתח בבקעה, וכן דעת הרשב"א והריטב"א שהביאו דברי התוספות והשמיטו התרוץ השני, אם כן אפילו אם נאמר שלדעת הר"י בתוספות ולדעת הרא"ש העיקר כתרופה השני, עדיין היא מחלוקת ראשונים והלכה כמיקל בערובין, גם במחלוקת ראשונים כמו שהסכימו האחרונים, ולמה פסקו הטור והשולחן ערוך כתרופה השני? וצריך לאמר, שכיון שדעת הרמב"ם והסמ"ג והסמ"ק והכלבו וכן דעת הריצב"א בתוספות והריטב"א היא שצורות הפתח אינן מועילות כשפרוץ מרובה על העומד, כלומר כשרוב ההיקף בד' רוחות נותר על ידי צורות הפתח ואפילו בחצר ומבוי, לכן אף על פי שאין פוסקים כדעתם אלא כדעת שאר הראשונים להתיר כמו שפסק בשולחן ערוך, והו רק בצורות הפתח שקיימת דעה ברורה להתיר אותן, אבל בצורות הפתח שבבקעה שבלאו הכי דעת התוספות והרא"ש אינה ברורה להתיר בזה, אין מתירים צורות הפתח מד' רוחות נגד דעת הרמב"ם וסיעתו.

ונפקא מינה גם לענינים אחרים בהלכות צורת הפתח, ולדוגמה בצורת הפתח מן הצד שהמציאו האחרונים הרבה קולות ואחרים חולקים, שאין סומכים עליהן אפילו בשעת הדחק אלא כשאין כל ד' רוחות ניתרות על ידי צורות הפתח כאלה, וכן נראה בשו"ת חלקת יואב חלק א' סימן ד' ועוד אחרונים, ושלא כקיצור דיני ערובין "הלכות ערובין" שלא זכר חילוק זה. וכן אין להתיר צורות הפתח שבצדדי הכביש מד' רוחות.

וגדולה מזו נמצאת בתשובה כתביד ששלח בעל שו"ת דברי מלכיאל למר"ז הגאון רי"א הענקין וצלה"ה בתמוז תרס"ו, שאפילו צורות הפתח הנמשכות קצת לאורך הרחוב אחרי שכלו הבתים פסולות מטעם בקעה, אף על פי שרוב אורך אותה שורה של צורות הפתח נמצא במקום שנמצאים בנינים. וכן דעת שו"ת חתם סופר חלק אורח חיים סימן

פ"ח שדנים כל צורת הפתח בפני עצמה ופסולה מטעם בקעה אם נמצאת הרחק מן הבתים אף על פי שהיא חלק מהערוב שמסביב לעיר. ואולם לפי דבריהם יפסל הערוב אשר בירושלים, ובעיירות גדולות אשר קטעים גדולים ממנו נמצאים במקום שאין שם בתים, ולדוגמה החלק המחבר את בית החולים הדסה לשאר העיר, וכדוע אין המנהג כן, אלא כספר חזון איש הלכות ערובין סימן ט"ו אות ה' שכתב שדנים את כל הערוב ביחד, וכיון שיש בתוך המחיצות דיירים נדון כל השטח שלא כבקעה, והשיג על שו"ת חתם סופר שאין הכרה בתוספות לפרש אחרת, עיי"ש. אבל זהו כשיש אפילו דייר אחד בשטח המוקף, אבל כאן שבנו צורות הפתח על הכביש ואין שם דיירים כלל, פסולות לכל הדעות. ולבסוף נלמד משו"ת חתם סופר ודברי מלכיאל שאין המציאות שצורות הפתח קיימות וקבועות גרידא, פוטרת אותן מדין בקעה כשאין שם דיירים.

ב. מידת תחום שבת במקום שאין הערוב מעיל

כיון שהטלטול אסור בכביש על ידי צורות הפתח האלה, אסורה גם ההליכה יותר מתחום שבת גם בלא טלטול, כגון שרוצים לטייל. שאף על פי שאין קשר הכרחי בין היתר טלטול להיתר טיול, זהו בעיר שיכול ללכת את כולה אף על פי שאינה מוקפת מחיצות כיון שאין בין בית לבית יותר משבעים אמה. אבל אם בא לצאת מחוץ לעיר למקום שאין בתים, או אפילו הלך בחצר ענק המוקף מחיצות אלא שאינו עשוי לדידה ולכן אסורה בטלטול, אסור גם ללכת בחצר זה יותר מתחום שבת מעבר לד' אמות שלו, כמו שנפסק בשולחן ערוך בסימן שצ"ו סעיף ב'. והוא הדין בכביש, אם אינו מותר בטלטול, אינו מצטרף לעיבורה של עיר כמו שנלמד בראב"ן בהלכות ערובין ובאור זרוע בהלכות ערובין סימן קס"ב ושו"ת הריב"ש סימן ר"א.

ג. אם כביש בין עירוני נחשב רח"ל

קטע כביש בית שאן—ירושלים הנמצא בתוך צורות הפתח בין הקבוצים עין הנציב ושלוחות, נראה שהוא רשות הרבים, וברשות הרבים אינו מועילות צורות הפתח אלא דלתות כמו שנפסק בסימן שס"ד סעיף ב'. והנה בסימן שמ"ה סעיף ו' מובאת מחלוקת ראשונים האם צריכים לעבור בה ששים רבוא כדי להיות רשות הרבים או לא, עיי"ש. וממה שהביא השולחן ערוך את הדעה שצריכים ששים רבוא רק בשם יש אומרים, נראה שאין דעתו כן אלא כראשונים שסוברים שאין צריכים ששים רבוא. אבל הרמ"א בסימן שמ"ו סעיף ג' כתב, "שכל הרשויות שלנו הם כרמלית" כדעת יש אומרים, וכן המנהג שאין רשות הרבים בעיירות כיון שצריכים ששים רבוא. וראשוני האחרונים הסתמכו על רשימת הראשונים הנמנים בבית יוסף וכתבו שרוב הראשונים סוברים כדעת יש אומרים.

ובשו"ת משכנות יעקב סימן ק"ט כתב שרוב ראשונים סוברים שאין צריכים ששים רבוא, ועמד במחלוקת עם שו"ת בית אפרים סימן כ"ו שמנה לפי דעתו כ"ג ראשונים שכן מצריכים ששים רבוא. ובמשנה ברורה שם בבאור הלכה בד"ה שאין ששים רבוא הביא מספר שקול של ראשונים המצריכים ושאינם מצריכים ששים רבוא, י"ב כנגד י"ב עיי"ש. והקשה עליו בשו"ת בית אב תנינא סימן ה' למה לא הביא שאר י"א ראשונים שמנאם בשו"ת בית אפרים. ולדעתי אינו קשה, כי המשנה ברורה הביא רק ראשונים שהזכירו ששים רבוא בפרוש מה שאין כן השאר שכתבו לשונות כמו "אין רשות הרבים מצוי בינינו" וכדומה, ואפשר לפרש טעמם שאין רחובות ברוחב ט"ז אמה ומפולשים משער לשער או שאר תנאי רשות הרבים, שכן באמת לא היו רחובות כאלה בעיירות ימי הביניים, ולא מפני שצריכים ששים רבוא. וכן מוכח בכלבו בהלכות שבת שכתב שמצילים כתבי הקדש מפני "שאין לנו רשות הרבים", ושוב כתב, "אי זהו רשות הרבים, מדבריות וסדות ועירות ודרכים הפולשין להן, והוא שיהיה רוחב שלהן ט"ז אמות, ולא יהיה עליהן תקרה", ולא הזכיר ששים רבוא, ואחר כך כתב בענין יציאת גשים בתכשיטין, "יש מן החכמים שכתבו... שנגזור ונאסר להן עכשיו לצאת אפילו ברשות הרבים שלנו שאינו רשות הרבים גמורה מפני שאינו רחב י"ו אמה". וכן הריטב"א במסכת ערובין נט, א כתב, "בכל מדינות הארץ הזאת... אין רשות הרבים רחבה שש עשרה אמות בשום מקום". ומכאן שגם מדברי הרמ"א בסימן שמ"ו, "שכל הרשויות שלנו הם כרמלית" אין שום ראייה שהוא סובר שצריכים ששים רבוא.

אלא שיש עוד הרבה ראשונים שהזכירו התנאי של ששים רבוא, רב האי גאון שהוא הגאון הנזכר באשכול, ורב שר שלום גאון, והלכות פסוקות, וספר העתים, וספר האשכול, ותוספות רי"ד, וספר ראבי"ה, והמרדכי, והרי"א, הרי לפחות עשרים ואחד ראשונים. ונראה שהם רוב אף על פי שגם לרשימת אלה שאינם מצריכים ששים רבוא יש להוסיף את הכלבו וספר אהל מועד ואפשר עוד כמה ראשונים. ומכל מקום צריכים אנו למנהג כדי לפסוק שצריכים ששים רבוא, ושלכן אין לנו רשות הרבים בעיירות בזמן הזה, מאחר שהרבה ראשונים סוברים שאין צריכים ששים רבוא וכן דעת השולחן ערוך, ולדעת רוב הראשונים המטלטל במקום שהוא רשות הרבים חייב הטאת גם אם הקימו שם צורות הפתח כדעה הראשונה בסימן שס"ד סעיף ב', עיי"ש בבאור הלכה.

ועוד שהרי"א שהזכיר ששים רבוא פרש שהדרך תהיה "מעבר לששים רבוא כדרך הכרכים שכל באי עולם עוברים שם", כלומר שראויים לעבור שם ששים רבוא בהמשך הזמן כדרך הכרכים הפתוחים לכל ולא שיהיו שם ששים רבוא בבת אחת. וכן פרש הרא"ה בכונת רש"י והלכות גדולות: "לאו דבעינן ששים רבוא אלא שיש כאן דרך לששים רבוא". וכן המאירי בהתחלת מסכת ערובין פירש בדעת רש"י "לא שיהו ששים רבוא יכולין לעבור שם ביחד אלא שיהא דרך מצוי לששים רבוא ורגילים לעבור שם". והאחרונים האריכו ונקודת המוצא היא המנהג להקל בעיירות.

גרה"ל ר' יצחק זונדל דרוזנין ש"ס"א

יעקב

פרק כ: הלכות צורת הפתח

תפארת

שו

ד. אולם במקום שאין שם דוורין, כגון בקעה [דהיינו שדה], אינו מועיל מדרבנן היקף צורת הפתח מכל הרוחות לטלטל בתוכו בשבת. במה דברים אמורים אם שטח המוקף הוא יותר מעשר על עשר אמות^(ז), אבל אם השטח הוא עד עשר על

גרידא מכל ארבע רוחות אלא בחצר שמוקפת לדירה תמידית, ולא רק בשביל היתר טלטול בלבד, אצל ששיירא שחונים בשבת על פני השדה, שבאו לעשות היקף כדי להחיר הטלטול בלבד, ולא לדור בתוכו בקביעות, לא מהני מדברי סופרים כשכל הארבע רוחות מוקפות על ידי לורת פתחים בלבד, וזהו כדברי התוס' (שם י"ח ע"א ד"ה אפילו) דשיירא הואיל ונעשה ללורך שעה לא חשיב מוקף לדירה. ולכן ק"ל דלא חשיב שיירא בחצר אלא כבקעה, ולא מהני בהו לורת הפתח מכל ארבע רוחות.

ועיין ברא"ש (שם) שתירץ ג"כ כתירוצי התוס', והביא דברי הירושלמי (כלאים פרק ד'), וז"ל הירושלמי: אמר רבי זעירא מודה ר"ל [לרבי יוחנן] לענין שבת שאין פאה [פי' לוח"פ] מתרת ביותר מעשר, א"ר חגי מתניתין אמרה כן מקיפין ג' חבלים זו למעלה מזו, ואם אחת אומר שפאה מועלת ביותר מעשר דיו בחבל אחד עכ"ל הירושלמי. ומסתמא הירושלמי משמע שאין חילוק בין חצר לבקעה, דאפילו בחצר נמי לא מהני ביותר מעשר לוח"פ מכל הרוחות, ואילו בש"ס דילן מסקינן, דבין לרבי יוחנן ובין לריש לקיש מהני לוח"פ לענין שבת ביותר מעשר אפילו מכל הרוחות, אלא דבקעה לא מהני לוח"פ ביותר מי', ועל כרחק שהירושלמי והבבלי פליגי אהדדי.

ועיין צבת יוסף (ס' שס"ג) דכתב שהירושלמי סבירא ליה כרב, ואנן קיימא לן כסתמא דמתניתין [ריש פ"ק דעירובין] דמהני לורת הפתח ביותר מעשר, וההכרע שהביא הירושלמי מדתנן מקיפין שלשה חבלים כבר יישבו הרא"ש [היינו שיש לחלק בין בקעה לחצר כתירוצי השני של התוס'], וכן פסק הטור והב"י (ס' שס"ג סעיף י') כדעת התוס'.

של העיר י"ל דאיכא גם טעמו השני של שו"ת צרית אברהם, דכתב דמה דאמרינן בגמרא דלשיירא נותנים להם כל לרכן, לאו דוקא אם יש שם כלי תשמישן, אלא אפילו אם אי אפשר להקיף בפחות מקרי כדי לרכן ע"כ. וא"כ בעיר שהיקפה גדול הרבה, ואי אפשר להקיף בפחות מפני כמה טעמים, א. כשהלורת הפתח עומדת רחוק מהצתים בטוח יותר שלא יקלקלו אותה. ב. שיש טורה גדול והולאות רבות להוליא השטחים הריקים מהעירוב. וצפרט בעירינו עה"ק ירושלים דהעיר מתרחצת מפעם לפעם על ידי בניית בנינים שנתוספו, שיש הולאות הרבה לפרק העירוב הישן ולעשותו מחדש, וא"כ אפשר דמיקרי כדי לרכן.

(ז) עיין בתוס' (עירובין י"א ע"א ד"ה אילימא בשם ר"י) וברא"ש (שם ס' י"ג) שהקשו הואיל ומהני לורת הפתח מכל ד' רוחות, א"כ גבי פסי ביראות למה הולרכו לארבעה דיומדין ולא הוה שרי אלא לבהמה, בין לרבי מאיר ובין לרבי יהודה היה להם לעשות ארבעה קוודיקין וזמורה על גביהן, לרב בעשר ולמתניתין ביתר מעשר. וגבי שיירא נמי אמאי ריך שלשה חבלים זה למעלה מזה או קנים פחות פחות משלשה, יעשו לורת הפתח מד' רוחות. ותיירלו התוס' וז"ל: ואומר ר"י לפי שלא היה מתקיים [הלוח"פ] כל כך, משום דאיתו גמלי ושוו ליה, וגם בקל יכול ליפול [הלוח"פ] ברוח שאינה מזויה, לפי שהיו לריכין להגביהו מן הגמלים הנכנסים שם לשתות. וכן בשיירא [לא תיקנו חכמים לוח"פ אלא חבלים או קנים בפחות פחות משלשה, מטעם הכ"ל]. ועוד דבשיירא אין להחיר כמו בחצר שמוקף לדירה עכ"ד.

כונת התוס' כתירוצי ד' דאין מועיל לורת הפתח

עשר אמות מועיל היקף צורת הפתח גרידא בבקעה לטלטל בו בשבת(ח).

זכונת הפוסקים הסוברים דמהני צבקה היקף לוח"פ צעשר עיי"ש.

ולדעתם ל"ל דההלכתא שכתבו דלא מהני צבקה היקף לוח"פ ציותר מעשר, שיעור זה לא על רוחב לוח"פ נאמרה, אלא על רוחב שטח שרואים להקיף על עשר אמות, אין צורת הפתח מכשירתה, ואפילו אם יעמיד צורת פתחים זה ליד זה שכל אחד מהם פחות מעשר אמה, ומשום דכיון שהפרצה אינה ראויה לצורת הפתח, אמרינן אחי אורח דהאי גיסא ואורח דהאי גיסא של הקנים של לוח"פ העומדים בצאלמע החלל של הפרצה ומצטלי לקנים, וחשיב כצורת הפתח אחת גדולה של יותר מעשר אמה דלא מהני.

ועיין בחזון איש (שם) שהביא ראיה לזה מתוס' (עירוזין ב' ע"ב ד"ה אב"א) בתירוק ב' שכתבו שע"י עמודים של מסך פתח שער החצר, חשיב לוח"פ גמורה לשער החצר, אלא דלרצ דקוצר דצרחצ יותר מעשר לא מהני לוח"פ, לא חשיבי עמודים של מסך הפתח לוח"פ לחצר, משום דרוחב שער החצר הוא עשרים אמה ע"כ. וקשה הא התוס' (שם דד"ה צין לרצנן) כתבו שג' עמודים היו עומדים צרוחב הפתח, וא"כ היו כמה צורת פתחים צעשר החצר, שכל אחד פחות מרוחב עשר אמה עיי"ש, ואמאי לא חשיב צורת הפתח לרצ, אלא ודאי דכיון דחלל החצר היה רחב עשרים אמה, לא מהני מה שיעמיד כמה צורת פתחים שאין בכל אחד יותר מעשר זה ליד זה, משום דאמרינן אחי אורח דהאי גיסא ואורח דהאי גיסא ומצטלי לעמודים שצאלמע שער החצר, וחשיב כלוח"פ אחת גדולה שהיא רחבה יותר מעשר אמה דלא מהני לרצ, וא"כ ה"ה לדידן צבקה דאמרינן דלא מהני לוח"פ ציותר מעשר, אין מועיל מה שיוסיף בצאלמע עוד קנים ללוח"פ.

והנה לפי מש"כ לעיל (סעיף ג' אות ד' דד"ה

והרא"ש צטויה צתרא שיש לחלק צין חצר ומצוי-לצקעה, וכן פסק צשו"ע הרצ (שם סעיף י"ט) צדעה ראשונה.

אולם הק"נ (שם אות ט') כתב לפרש צכונת הרא"ש, צמה שהביא את הירושלמי, הוא כדי להביא סיעתא לשנויה צתרא של התוס', ואין הירושלמי חולק על גמרא דילן, אלא דהגמרא דילן מיירי בחצר, ולהכי מהני לוח"פ מכל הרוחות אפילו ציותר מעשר, והירושלמי מיירי צבקה וכתירוק השני של התוס' והרא"ש.

(ח) עיין צבה"ל (סי' שס"ב סעיף י' דד"ה אב"ל צבקה) דכתב, דמסתימת הטוש"ע וכן מקילור פסקי הרא"ש ומתוס' (י"א ע"א ד"ה אילימא), משמע דאפילו צעשר לא מהני צבקה, אכן מדברי הירושלמי שהובא צרא"ש משמע צהדיא דדוקא ציותר מעשר לא מהני, אב"ל צעשר מהני אף צבקה, ולמה נאמר שהרא"ש יחלוק ע"ז, וכן משמע קלת מפשטות הסוגיא דילן (י"א ע"א) דקאמר אילימא צעשר וכו' ולא משני דרבי יוחנן איירי צבקה ע"ש. ולדינא צודאי יש להקל ולסמוך אסמ"ג וסמ"ק שכתבו צהדיא להקל צזה עכ"ל. וכ"כ צמשנה צרורה (שם אות כ"ח). וכתב עוד הצה"ל שגם צחיי אדם (הל' שבת סי' מ"ח סעיף ה') כתב ג"כ צהדיא להקל צזה. וכן פסק צשו"ע הרצ (סי' שס"ב סעיף י"ט) להחיר צבקה היקף לוח"פ גרידא צרחצ עד עשר.

ומדברי שו"ע הרצ (שם) מצואר, דהא דאמרינן דמועיל היקף לוח"פ צרחצ עשר צבקה, היינו דכל שטח המוקף צבקה אינו אלא עשר על עשר אמה, אב"ל כשהשטח הוא יותר מעשר על עשר אמה, אין מועיל מה שיעשה כמה צורת פתחים בכל רוח תכופים זה לזה, עד שאין צרוחב כל לוח"פ יותר מעשר. וכ"כ בחזון איש (עירוזין סי' ט"ו אות ו')

ף
ח
ל
יה
בל
ות
כו
צע
הו
רא
יה.
לא
ס,
ז"ל
[ק]
תר
ליס
יתר
מת
צילו
וות,
ריש
מכל
ועל
ולמי
יתין
ותר
יפין
חלק
פסק
זוס'

שח תפארת

פרק כו הלכות צורת הפתח

יעקב

ויש אומרים דאפילו השטח גדול הרבה יותר מעשר על עשר, אם מקיפו בצורת פתחים הרבה שכל צורת פתח שלעצמה אינה רחבה יותר מעשר אמות, מותר לטלטל בתוכו בשבת(ט) כשאין הקיפו יותר על בית סאתים, כיון שאינו מוקף לדירה.

גזירה אטו רשות הרבים, עד שיעשה שם דירה. וכל זה דוקא כשהפתחים רחבים יותר מעשר אמה, דכיון דבעלמא אפילו היכא שיש עומד מרובה על הפרוץ ילא מתורת פתח כשיעור זה, כדאיתא (במשנה שם ט"ו ע"ב) כל פרצה שהיא כעשר אמות מותרת שהיא כפתח, "יתר מכאן אסור", ואע"פ דהיכא שיש עומד מרובה על הפרוץ מועיל לזה"פ על פרצות שהם יתר על עשר אמה להחיר הטלטול אפילו כשאינו מוקף לדירה, כשהשטח אינו יותר מב"ס, הוא משום דעדיין יש היכר ע"י המחילות, שהמקום הזה מובדל מרה"ר, דהא יש שם עומד מרובה על הפתחים, אבל במקום שאין שם מחילות, אין מועיל היקף לזה"פ גרידא, אם הם רחבים יותר מ"י אמה, להחיר הטלטול היכא שאין שם דירה, כיון דכשיעור זה ילא מדין פתח, לא מינכר להעומד בתוכו שהוא במקום המוקף מחילות, ומיחלף ברה"ר. אבל כשהשטח הוא רק עד עשר אמות בכל רוח, שהוא שיעור פתח מלד עלמן בכל מקום היכא שהעומד מרובה, התירו חכמים בהיקף לורת פתחים גרידא כשיעור זה, דכיון דשטח הבקעה פחות הרבה מבית סאתים, איכא שפיר היכרא ע"י היקף לורת הפתח בלבד, שזה המקום מובדל מרשות הרבים. ולדעת הי"א להלן (אות י') דס"ל דאפילו השטח גדול יותר מעשר על עשר אמות, מועיל לורת פתחים קטנים שאינם רחבים יותר מעשר זה בלד זה, ל"ל דס"ל דכיון דהלורת פתחים הם קטנים שיש בחללם שיעור פתח דעלמא, איכא נמי היכרא שהמקום הזה מובדל מרה"ר.

והטעם) שם הלבוש, דהטעם מה דמהני במקום דירויין לזה"פ בכל הרוחות, ובנקעה לא מהני, משום דבמקום שיש דירויין הדרך להיות הרבה פתחים, לכן התירו בזה"פ מד' רוחות, משא"כ בנקעה שאין בהם דירויין, לא התירו חכמים בהיקף לורת הפתח גרידא, ולפי זה הסבירא נותנת שאפילו אם שטח המוקף הוא עשר על עשר נמי לא יועיל לזה"פ, כיון שאין הדרך לעשות הרבה פתחים במקום שאין בו דירויין וכדכתב הביאור הלכה (סי' שס"ב סעיף י' בד"ה אבל בנקעה) בדעת התוס', עיין בסמוך (תחילת האות). והנראה לי לומר טעם נוסף בהאי חילוקא דבמקום דירויין מהני היקף לזה"פ גרידא ובנקעה לא מהני, על פי מה שכתב רש"י (עירובין ס"ז ע"ב בד"ה לעולם ארישא) בטעם מה שבקרפף יותר מבית סאתים [אפילו כשמוקפת במחילות גמורות], אסור לטלטל בו עד שיקיפנו לדירה, משום דכיון ששיטחו גדול, מיחלף ברשות הרבים ואחי לטלטולי גם ברשות הרבים, ולכן אסרו חכמים לטלטל בתוכה עד שיעשה שם דירה ויקיפנו לדירה, דע"י הדירה ניכר שהמקום המוקף הזה חלוק מרשות הרבים עי"ש. אבל עד סאתים כיון ששיטחו קטן, מינכר ע"י מחילותיו בלבד, שהוא עומד ברה"ר, ולא מיחלף ברה"ר, ומותר לטלטל בתוכו אפילו כשלא הוקף לדירה. אמנם כל זה דוקא כשהקרפף מוקף במחילות גמורות, דאז מינכר ע"י המחילות שהמקום הזה חלוק מרה"ר כשאין שטחו יותר על בית סאתים, משא"כ היכא שהקרפף מוקף בלורת הפתח בלבד, לא מינכר להעומד בתוכו שהמקום הזה חלוק מרשות הרבים, שהרי נראה כאילו כולו פרוץ, וגזרו חכמים שאפילו בשטח קטן פחות מב"ס, נמי אסור לטלטל בתוכו.

(ט) שו"ת חת"ס (אור"ח סי' פ"ח). ולכאורה